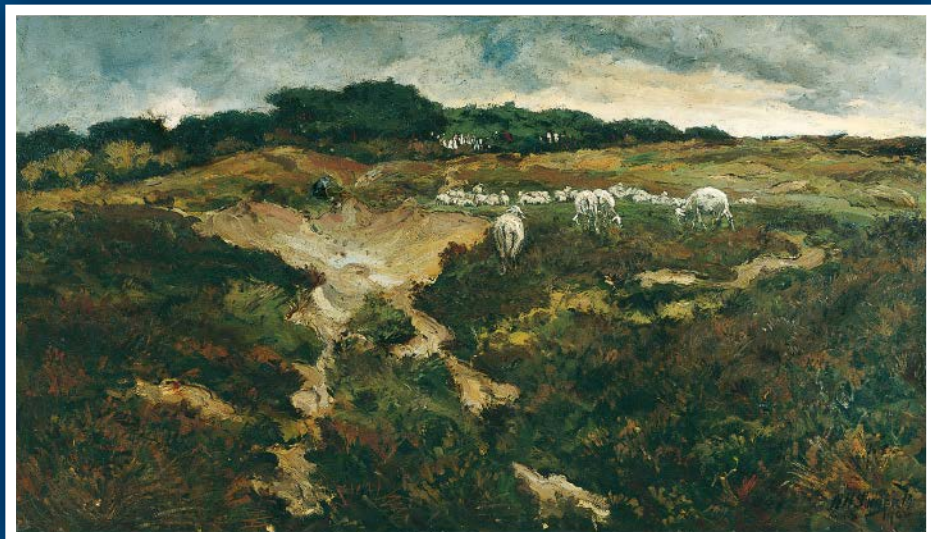


DEELgenoot



Periodiek van de Historische Kring Blaricum

NUMMER 85

NAJAAR 2017

De tentoonstellingen worden gehouden bij de Historische Kring Blaricum aan de Brinklaan 4A. Ze zijn te bezichtigen donderdags van 20.00 - 22.00 uur en zaterdag van 14.00 - 16.00 uur. De toegang is gratis*.

*Voor alle activiteiten van de Kring geldt dat deze gratis zijn voor leden en dat we aan niet-leden een bijdrage vragen van € 3,- (tentoonstellingen uitgezonderd). Om verzekerd te zijn van een plaats bij een lezing en/of dorpswandeling is het noodzakelijk u van tevoren op te geven, bij voorkeur per e-mail: secretaris@hkblaricum.nl (of anders telefonisch 06 53 168 006).



Inhoudsopgave

Van Bestuurszijde.....	2072
In Memoriam Frans de Gooijer.....	2073
Actie - Reactie - Errata	2074
De Singers en De Stijl.....	2075
‘Onze hoffelijke vriend’: Anthonij Christiaan Wijnstroom, kunstschilder ..	2084
‘De verkeerde Pootjes’ (deel 2).....	2094
Nieuwe aanwinsten	2104
Naar school (deel 4): van Naarderweg naar Kerklaan en weer terug.....	2107

Bestuur

<i>Voorzitter:</i>	J.A.M. Vos, Driftlaan 35
<i>Secretaris:</i>	V.E.H.M. ten Broeke-Abels, Driftlaan 21
<i>Penningmeester:</i>	P.M.A. van den Breemer, Schoolstraat 2
<i>Leden:</i>	R.P. Machielse, G.H. Machielse, W. van 't Hull
<i>Ere-leden:</i>	J. Verwaal, W.J.A. Visser en A.J.G. Lindeman
<i>Leden van verdienste:</i>	A. Boersen-de Jong, J. Goes, G.H. Machielse, R.P. Machielse en H. Rigter

Redactieadres: Brinklaan 4A, 1261 ER Blaricum
E-mail: redactie@hkblaricum.nl

Vormgeving: Ton Hartong

IBAN: NL76 RABO 0308 4257 07

ISSN 2213-2309

Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

Met ingang van 15 september jl. is er een wijziging in ons bestuur. Om gezondheidsredenen heeft Gerbe van der Woude te kennen gegeven niet langer deel te willen uitmaken van het bestuur van de Kring. Gerbe verzorgde voor ons o.a. lezingen en wandelingen. Vooral zijn uitstekende kennis van de architectuur van Rueter en de bijzondere panden van de gemeente Blaricum oogstte alom veel bewondering. Het bestuur dankt hem hartelijk voor zijn werkzaamheden voor de Kring en wenst hem veel goeds in een goede gezondheid.

Blaricums Meibock

Het eenmalige brouwsel van ons Blaricumse Meibockbiertje is een groot succes gebleken. 190 Leden hebben van de gelegenheid gebruik gemaakt om twee gratis biertjes op te halen. Het smaakte blijkbaar zo goed dat menigeen terug kwam om een doosje aan te schaffen. Ook de plaatselijke horeca en supermarkten lieten zich niet onbetuigd en zorgden voor een flinke afname. De actie is inmiddels per 1 augustus beëindigd. Er rest nog een klein aantal flesjes waarvan de inhoud ongetwijfeld een weg zal vinden naar de diverse kelen.



Kermisdagen

Tijdens de Blaricumse Kermisweek 2017 waren we weer present bij twee, door de Oranje Vereniging Blaricum georganiseerde, activiteiten. Tijdens de Vereni-

gingenmiddag op het Oranje-
weitje kon men in onze stand
snuffelen in de oude school-
foto's en publicaties.

Op de Ontmoetingsmiddag
voor (oud)Blaricummers in
het Vitusgebouw vertoonden
we een PowerPoint presenta-
tie van oude kermisfoto's. Bij
beide evenementen trokken
we veel belangstellenden.



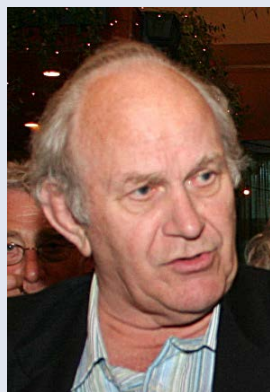
Tentoonstellingen

Bij het ter perse gaan van het najaarsnummer van de Deelgenoot is de expositie van Ingrid Wiegers en Cees Wijsman al weer voorbij. Tijdens de openingsdagen trok deze tentoonstelling al meer dan 330 bezoekers. Het leek het bestuur een goed idee om een **tentoonstelling** te organiseren **van de diverse voorwerpen, schilderijen en documenten** die we in de afgelopen jaren van u ontvangen hebben. Deze expositie duurt tot en met 17 maart 2018. Daarna is er een grote expositie van de werken van de elf jaar geleden overleden kunstenaar Klaas Fernhout. Een groot aantal tekeningen, aquarellen en gouaches zullen te zien zijn tot medio september 2018.

Het bestuur van de Kring wenst u veel leesplezier en, een beetje aan de vroege kant, een prettige Kerst en een voorspoedig 2018.

In Memoriam Frans de Gooijer

Op 15 juni jl. overleed in zijn woonplaats Naarden Frans de Gooijer. Vanaf de oprichting van de Kring is hij zeer betrokken geweest bij het onderzoek van de Blaricumse geschiedenis. Vaak was hij bij ons op de zaterdagmiddagen te gast, op de fiets uit Naarden gekomen, om nieuwe zaken door te nemen. Van zijn hand verschenen tientallen artikelen in onze *DEELgenoot*. Hij was voortdurend bezig allerlei zaken, vooral betreffende de Erfgooijers uit te pluizen. In 1993 trad hij toe tot het bestuur van de Stad en Lande Stichting en tot 2016 bleef hij actief bestuurslid. Voor het werk dat hij deed op velerlei gebied ontving hij in 2014 de Emil Luden penning. De Historische Kring Blaricum is hem veel dank verschuldigd voor zijn inzet, geschreven artikelen en adviezen die hij aan de Kring gegeven heeft.



*Frans de Gooijer
25 april 1933 - 15 juni 2017*

Actie - Reactie - Errata

In deze rubriek kunt u reageren op onjuistheden of aanvullingen geven op eerder verschenen uitgaven van de 'DEELgenoot'. Wij danken u voor uw reacties.

DEELgenoot 85 - 'De verkeerde Pootjes'

Chris Jezewski verzocht ons om correctie van een passage uit het artikel 'De verkeerde Pootjes' in DEELgenoot 84 waarin van 'Poolse concentratiekampen' wordt gesproken want 'er waren geen Poolse concentratiekampen'.

Reactie van Ron van den Berg, auteur van het artikel:

Dat er in WOII geen Poolse kampen waren is mij bekend. In mijn artikel heb ik, zoals bijgaand krantenknipsel uit het Brabants Nieuwsblad van 25 juli 1945 laat zien, slechts de toenmalige, verwarrende berichtgeving gesignaleerd.

— Han Hollander, de bekende radio-voetbalverslaggever, het zangersduo „Johnny en Jones” en de zangeres Jetty Cantor zijn in Poolse concentratiekampen overleden, meldt Het Binnenhof.

Bericht uit het Brabants Nieuwsblad, 25 juli 1945

Wijnproeverij vrijdag 17 november 2017

Ook dit jaar doet de Historische Kring Blaricum weer mee aan de **Wijnproefavond** die de 'Stichting Promotie Blaricum' in samenwerking met de Blaricumse middenstand voor de 20e keer organiseert. Dit evenement vindt plaats op **vrijdag 17 november 2017** 's avonds vanaf 19.00 uur tot uiterlijk 22.00 uur.



De inschrijving voor de wijnproeverij is op zaterdag 28 oktober van 09.00-10.30 uur in de Blaercom aan de Schoolstraat 3 in Blaricum. Het inschrijfgeld bedraagt € 12,50 per persoon.

Uitgifte van de proefglazen is op vrijdagavond 17 november van 18.00-19.30 uur in de muziekcent, hoek Torenlaan/Dorpsstraat.

Op vertoon van het deelnamebewijs ontvangt u een fraai wijnglas, voorzien van het Wapen van Blaricum. U krijgt tevens een routebeschrijving en een button, die u zichtbaar dient te dragen.

Voor meer informatie en reglement: <http://blaricumpromotie.nl>

De Singers en De Stijl

Een Amerikaans verzamelaarsechtpaar in Laren en Blaricum

Anne van Lienden, conservator Singer Laren

“An abstract style is always bad.”

Met dit citaat is de toon voor dit artikel gezet en lijkt de kloof tussen het Amerikaanse verzamelaarsechtpaar William en Anna Singer en de abstracte kunst van Piet Mondriaan en andere kunstenaars van De Stijl, zoals gesuggereerd in de titel, onmogelijk te overbruggen. In de geschiedenis van Laren en Blaricum zijn zowel de Singers als Piet Mondriaan en ook Bart van der Leek van betekenis op het gebied van de beeldende kunst. Ze verbleven er toch in dezelfde periode, of niet? In dit artikel zal ik ingaan op de factoren die meespeelden bij het bestaan van deze schier onoverbrugbare kloof tussen twee – hier relevante – werelden in één dorp. In welke kringen bewogen de Singers en de avant-gardisten zich in Laren en Blaricum? Wie adviseerde(n) de Singers bij hun kunstaankopen? Om deze vragen te beantwoorden zal ik om te beginnen kort aangeven om welke redenen het Amerikaanse echtpaar Singer naar Laren kwam.

Kamers met een mooi uitzicht

In het voorjaar van 1902 maakten William Henry Singer Jr. (1868-1943) en Anna Singer-Brugh (1878-1962) tijdens hun verblijf in Parijs plannen om naar Laren door te reizen. Ze informeerden per brief vanuit de Franse hoofdstad bij Jan Hamdorff naar de prijs van ‘kamers met een mooi uitzicht’ in diens logement, waar ze voor de periode van ‘eenige maanden’ dachten te zullen verblijven.²

William Singer, zoon van een welgestelde staalmagnaat uit Pittsburgh (VS), wilde van kinds af aan al kunstenaar worden en kreeg van zijn ouders de vrijheid om zich als zodanig te ontwikkelen. Dankzij een genereuze schenking van William Henry Singer senior in 1907 en de erfenis na diens overlijden in 1909 kon Singer zijn droom najagen en was hij bovendien zijn hele verdere leven financieel onafhankelijk.

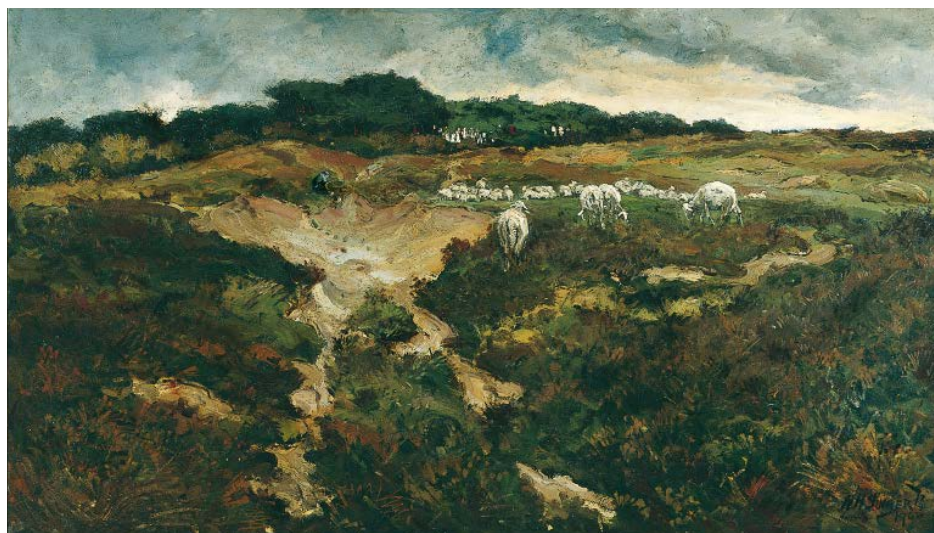
1 Anna Singer ontleende dit citaat, ‘An abstract style is always bad. Only concrete examples can give style’, aan de Franse filosoof en essayist Emile Chartier (1868-1951) en noteerde het tijdens de Tweede Wereldoorlog in haar dagboek. Archief Singer Laren. H. Schretlen, *Loving Art, De William & Anna Singer Collectie*, Waanders Uitgevers, Zwolle 2006, p. 127 en p. 240, noot 52.

2 Brief van W.H. Singer aan Jan Hamdorff, d.d. 04-04-1902, in schetsboek van W.H. Singer, particuliere collectie, Laren. H. Schretlen, *Loving Art, De William & Anna Singer Collectie*, Waanders Uitgevers, Zwolle 2006, p. 46 en p. 234, noot 28.

Singers keuze voor Parijs als eerste Europese bestemming was niet verwonderlijk. Parijs was omstreeks 1900 het belangrijkste kunstcentrum van Europa. Direct na aankomst in Parijs schreven William Singer en zijn reisgenoot Martin Borgord, de schilder en beeldhouwer bij wie Singer in Pittsburgh schilder- en modeltekenlessen had gevolgd, zich direct in bij de Académie Julian, de vrije tegenhanger van de Ecole des Beaux Arts waar de helft van het studentenbestand uit het buitenland kwam.

De keuze voor Laren als tweede bestemming na Parijs was een begrijpelijke voor de beginnende landschapsschilder die op de internationale kunsttentoonstellingen in het Carnegie Institute in Pittsburgh werk van de Haagse School en van Larense schilders had leren kennen. Landschappen en genrestukken van onder anderen Hendrik Willem Mesdag, Anton Mauve, Albert Neuhuys en Hein Kever waren onder Amerikaanse verzamelaars zeer in trek. William Singer wilde zich als landschapsschilder verder ontplooiën naar voorbeeld van deze Hollandse meesters. Gedurende de eerste jaren in Laren hanteerde hij de schilderstijl van de Haagsche School: een vlotte, haast schetsmatige, duidelijk zichtbare penseelstreek en een naturalistisch kleurpalet, waarin schakeringen van groen, bruin en grijs overheersten (*afb. 1*).

In mei 1903 verruilden de Singers hun kamers in Hotel Hamdorff voor een huis



Afb. 1. William Singer, Heidelandschap bij de Tafelbergweg te Blaricum, 1902, olieverf op doek, 102 x 178,5 cm, Singer Laren

met een vrijstaand atelier aan de Oude Naarderweg 11. Die zomer ontdekte William Singer via zijn Noors-Amerikaanse leraar en reisgenoot Martin Borgord de schoonheid van Noorwegen. Singer was meteen diep onder de indruk van de overweldigende natuur en vond in het Noorse landschap de belangrijkste inspiratiebron voor zijn werk vanaf dat moment. Met de bouw van villa De Wilde Zwanen in 1911 leken de Singers zich definitief in Laren te willen vestigen. Echter, niet lang daarna lieten ze in Olden een eigen vleugel bouwen aan 'hun' Yris Hotel en een vrijstaand atelier, in 1922 gevolgd door villa Dalheim (nu Singerheimen genoemd). Het echtpaar Singer keerde weliswaar enkele keren terug naar de Verenigde Staten, maar verbleef gedurende de rest van hun leven afwisselend in Laren (later korte tijd in Blaricum) en in Olden, Noorwegen. De Singers beschouwden Nederland en Noorwegen als hun tweede en derde vaderland.

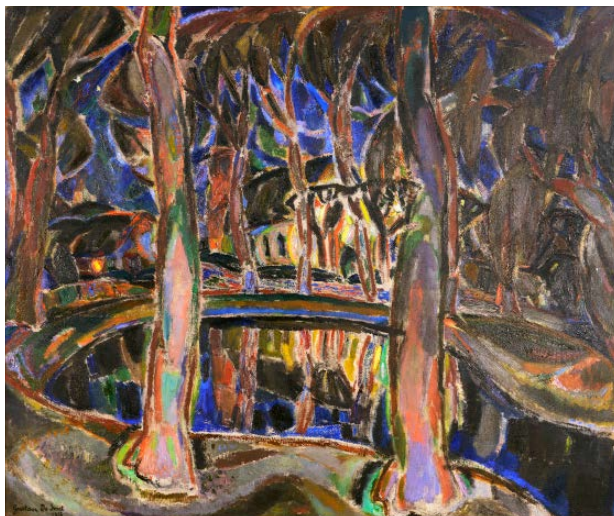
De start van een kunstverzameling

De Singers richtten hun Larense villa in met schilderijen van Amerikaanse kunstenaars, Franse beeldhouwers, met antiek meubilair en wandtapijten en met de Tiffanylamp die ze in New York hadden gekocht. Bij de ingebruikname van villa De Wilde Zwanen begon Anna Singer een gastenboek. Hierin liet zij als eersten de Larense kunstenaars tekenen met wie zij en haar man in die eerste jaren bevriend waren geraakt: Arina Hugenholtz, Evert Pieters en zijn vrouw Marie en Willy Sluiter. In deze eerste Larens jaren breidden de Singers hun kunstverzameling uit met diverse schilderijen van Larense schilders, waaronder werken van Emilie van Kerckhoff en Evert Pieters.

Vernieuwers in Laren en Blaricum 1914-1918

Na de eerste jaren in villa De Wilde Zwanen in Laren verbleven de Singers gedurende vrijwel de gehele Eerste Wereldoorlog noodgedwongen in Noorwegen – als Amerikanen konden ze niet vrij door Europa reizen. In het Gooi streek in deze periode juist een groot aantal vooruitstrevende kunstenaars neer. Diverse uit België gevluchte kunstenaars vestigden zich hier, onder wie Gustave De Smet (*afb. 2*), Frits van den Berghe en Jules Vermeire. Piet Mondriaan, die sinds begin 1912 in Parijs verbleef, was voor een tentoonstelling van zijn werk in Nederland toen in augustus 1914 de Eerste Wereldoorlog uitbrak. Op advies van zijn familie ondernam hij geen pogingen om terug te reizen naar Parijs. Mondriaan was in eerdere jaren al vaker in Laren geweest, waar hij onder anderen Co Breman, Derk Meeles, Jan Sluijters en de filosoof Mathieu Schoenmaekers ontmoette. Vervol-

gens verbleef hij tot eind 1917 op drie verschillende adressen in Laren en had op verschillende locaties in Blaricum een atelier. Vanaf het moment dat Bart van der Leck in april 1916 naar Laren verhuisde begonnen Mondriaan en Van der Leck hun ideeën over het uiterlijk en de functie van het kunstwerk uit te wisselen. Dit intensieve contact leidde tot een vruchtbare wisselwerking en wederzijdse beïnvloeding, die dit jaar in een tentoonstelling in het Gemeentemuseum Den Haag inzichtelijk werd gemaakt.³ Mondriaan werd in deze periode gesteund door kunstpaus H.P. Bremmer en door de verzamelaar Sal Slijper, die ongeveer 200 werken van Mondriaan bijeenbracht die zich nu in de collectie van het Gemeentemuseum Den Haag bevinden. Ook een andere vooruitstrevende verzamelaar ondersteunde kunstenaars als Herman Gouwe, Herman Kruyder, Gustave De Smet en Quirijn van Tiel door werk aan te kopen en hen soms zelfs van een maandelijkse toelage te voorzien: de sinds 1919 in Laren woonachtige verffabrikant P.A. Regnault.



Afb. 2. Gustave De Smet, *Brink te Laren, avond*, 1916, olieverf op doek, 113 x 133 cm, Singer Laren

Kunsthandel Frans Buffa & Zonen

Na hun terugkeer naar Nederland kwam het echtpaar Singer begin jaren twintig in contact met Joop Siedenburg, die in 1922 eigenaar was geworden van de befaamde Amsterdamse kunsthandel Frans Buffa & Zonen, sinds 1808 gevestigd in de Kalverstraat.⁴ Het lukte de nieuwbakken kunsthandelaar al gauw een goede relatie op te bouwen met William Singer. Als diens vertegenwoordiger

3 Piet Mondriaan & Bart van der Leck - De uitvinding van een nieuwe kunst, Gemeentemuseum Den Haag, 11 februari t/m 21 mei 2017. Zie Hans Janssen, Piet Mondriaan & Bart van der Leck. De uitvinding van een nieuwe kunst. Laren 1916-1918, Den Haag/Zwolle 2017.

4 Zie voor de geschiedenis van deze kunsthandel: Sylvia Alting van Geusau, Mayken Jonkman en Aukje Vergeest (red.), Kunsthandel Frans Buffa & Zonen 1790-1951. Schoonheid te koop, Zwolle 2016.

verzorgde hij niet alleen tentoonstellingen van Singers werk in zijn eigen zaak, maar ook in andere kunsthands in binnen- en buitenland. Daarnaast organiseerde hij het transport, de verzekering en het inlijsten van de kunstwerken, vervaardigde fotoreproducties, publiceerde catalogi, verstuurde uitnodigingen, plaatste advertenties en zorgde ervoor dat Singers schilderijen in museale collecties werden opgenomen. Tegelijkertijd haalde Siedenburg het echtpaar Singer ook binnen als klant. Siedenburg verkocht aan hen vooral klassiek moderne beeldende kunst van eind negentiende en begin twintigste eeuw die hij net als zijn voorgangers regelmatig in zijn kunsthandel tentoonstelde: van Franse meesters, waaronder de Barbizonschilders tot de Haagse School en bekende, gewaardeerde kunstenaars als John Macallan Swan, Lourens Alma Tadema en Marius Bauer.

Siedenburg had in zijn jonge jaren in Laren gewoond en was in de periode 1903-1910 hoofdredacteur van het satirisch tijdschrift *De Ware Jacob*.⁵ Uit die tijd kende hij onder anderen Kees van Dongen, Leo Gestel en Jan Sluijters, die allen illustraties voor het tijdschrift hadden gemaakt. Siedenburg kende Piet Mondriaan eveneens persoonlijk. Daarnaast had hij in Laren Jacob (Jaap) Dooijewaard leren kennen, die vanaf de jaren twintig regelmatig met de Singers meereisde naar Noorwegen en daar bij hen verbleef. Dooijewaard moet de verbindingsofficier zijn geweest tussen Siedenburg en de Singers. De kunsthandelaar zette Dooijewaard als bemiddelaar in om Singer over te halen tot het houden van tentoonstellingen en bij het verkopen van aanbod uit zijn kunsthandel.

Op basis van zijn vooruitstrevende smaak en netwerk verjongde Siedenburg het tentoonstellingsprogramma van kunsthandel Buffa door exposities in te richten van onder anderen Kees van Dongen, Leo Gestel, Constant Permeke, Jan Sluijters en Matthieu Wiegman. Alhoewel de Singers via Siedenburg ook – zij het slechts zijdelings – met sommigen van deze kunstenaars in contact kwamen, kochten de Singers geen werk van hen, terwijl Anna Singer een groot aantal andere kunstwerken aanschafte voor de inrichting van de nieuwe villa Nederheem in Blaricum (1937).

De enige modernist van wie de Singers via Siedenburg een werk verwierven was Kees van Dongen: Het blauwe hoedje (*afb. 3*). Dit portret schonk Siedenburg,

5 Sylvia Alting van Geusau, 'Kunst aan de Kalverstraat. De handelszin van de firma Frans Buffa & Zonen', in: *Kunsthandel Frans Buffa & Zonen 1790-1951. Schoonheid te koop*, Zwolle 2016, p. 53. Zie ook Lien Heyting, *De wereld in een dorp, schilders, schrijvers en wereldverbeteraars in Laren en Blaricum 1880-1920*, Amsterdam 1994.



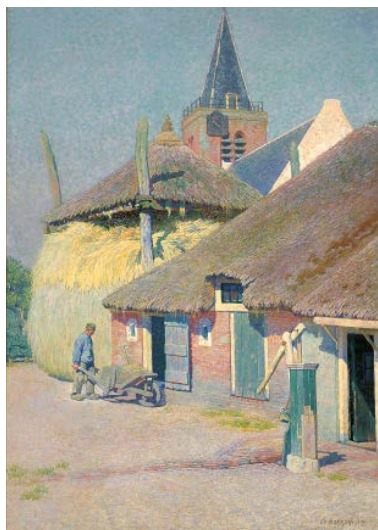
Afb. 3. Kees van Dongen, *Het blauwe hoedje*, voor 1937, olieverf op doek, 55 x 33 cm, Singer Laren, schenking Anna Singer-Brugh 1956

die het werk van de kunstenaar cadeau had gekregen, vermoedelijk aan Anna Singer in dank voor de financiële steun die zij hem geboden had toen hij in acute geldnood kwam doordat hij het monumentale Portret van comtesse Anna de Noailles niet direct kon verkopen aan het Stedelijk Museum Amsterdam.

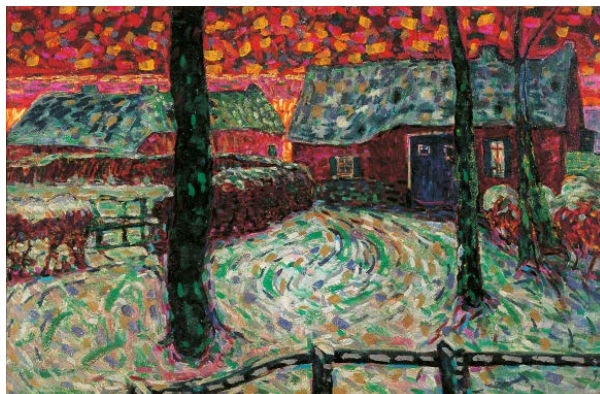
Tijdens de Tweede Wereldoorlog en vlak daarna deed Siedenburg nog zaken voor de Singers, al was van kunstaankopen nauwelijks sprake meer. Nadat Siedenburg zich op 31 december 1946 uit het register van de kamer van Koophandel had uit laten schrijven, lijkt ook alle contact met Anna Singer verbroken. Taxateur en organisator van veilingen Paul Brandt Sr. kocht in de jaren vijftig diverse werken voor Anna Singer, onder andere van Johannes Bosboom, Gerrit Willem Dijsselhof en Albert Neuhuys.

Onverenigbare werelden: de collectie Singer na 1956

Na de opening van het Singer Museum in 1956 kocht Anna Singer nog diverse kunstwerken voor de museumcollectie, onder andere van George Hendrik Breitner en Raoul Hynckes. Ze werd daarbij nog altijd geadviseerd door Jaap Dooijewaard, die ook nauw betrokken was bij de totstandkoming van het museum. In de jaren zestig en zeventig, na het overlijden van Anna Singer, werd de museumcollectie uitgebreid met moderne werken van Co Breman (afb. 4) en Nico van Rijn (afb. 5), die beiden schilderden met een gestippelde toets in heldere en felle kleuren. Middels schenkingen en legaten van diens erven kon



Afb. 4. Co Breman, *Dorpsgezicht Blaricum*, 1899, olieverf op doek, 142 x 101,5 cm, Singer Laren



Afb. 5. Nico van Rijn, *Wagenpad, Laren, z.d.*, olieverf op doek, 59 x 89 cm, Singer Laren

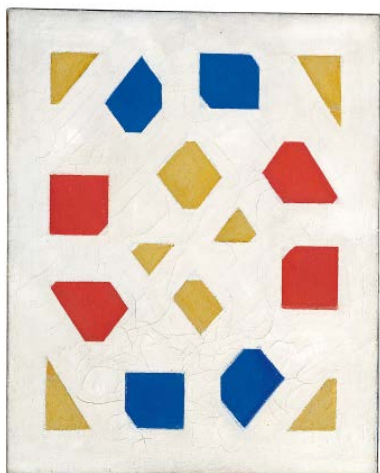
Gooi hebben gewerkt.⁶ Precies dat vernieuwende werk was in de verzameling van de Singers onderbelicht, of zelfs onbelicht, gebleven. Inmiddels zijn kunststromingen als het kubisme, luminisme en expressionisme goed in de museumcollectie vertegenwoordigd. Via bruiklenen en aankopen werden de afgelopen vijftien jaar werken van Chris Beekman (afb. 6), Bart van der Leek (afb. 7), Herman Kruidier (afb. 8), Otto van Rees, Lodewijk Schelfhout en Gustave De Smet (afb. 2) aan de collectie toegevoegd. Meest recent verwierf het museum een klein schilderij van Herman Kuijt (1893-1978). Deze vrijwel onbekende kunstenaar heeft in de korte periode waarin hij als schilder werkzaam was (1909-1924) een zeer beperkt oeuvre nagelaten. Bijzonder is dat hij in de periode 1909-1911 zij aan zij werkte met Jan Sluijters, zoals te zien is

in de jaren tachtig een representatief overzicht van het werk van Ferdinand Hart Nibbrig ruim in de collectie worden opgenomen. Deze aanwinsten vormden de aanzet tot een nieuw verzamelbeleid van het museum gericht op het werk van de Nederlandse modernisten, met de nadruk op kunstenaars die op enig moment in het



Afb. 6. Chris Beekman, *Drie figuren met handkar*, 1917, olieverf op doek, 45,2 x 75,3 cm, Singer Laren

6 E. Raassen-Kruimel en K. Verboeket, *Reflectie van een collectie. Eigen bezit en toekomstbeeld*, Laren 1992.



Afb. 7. Bart van der Leek, *Compositie*, 1918, olieverf op doek, 40 x 32 cm, Singer Laren



Afb. 8. Herman Kruidier, *Stierkalf*, 1932, olieverf op doek, 109 x 132,5 cm, Singer Laren

aan Kuijts Landschap bij Laren (afb. 9) en Sluijters' Larens landschap in oktoberzon (afb. 10). Beide werken stralen letterlijk door de felle kleuren en de in korte penseelstreken dik opgebrachte verf. Herman Kuijt kwam in contact met Jan Sluijters toen de Amsterdamse schilder met zijn nieuwe liefde Greet van Cooten in villa Vita Nuova verbleef. Kuijts moeder was op dat moment de pensionhoudster van het etablissement aan de Hilversumseweg. Op beide schilderijen is de weg tussen Hilversum en Laren herkenbaar aan de elektriciteitspalen. Door de op de schilderijen nog open akkers raast nu het verkeer over de rijksweg A1.

Van enig contact tussen Sluijters, die van 1909 tot maart 1911 in Laren verbleef, en de Singers, die in september 1911 hun villa De Wilde Zwanen betrokken, is vermoedelijk geen sprake geweest. Evenmin hebben de Singers Piet Mondriaan in de oorlogsjaren kunnen zien dansen in Hotel Hamdorff.



Afb. 9. Herman Kuijt, *Landschap bij Laren*, ca. 1910, olieverf op board, 27,5 x 22,3 cm, Singer Laren

Als resultaat van het verzamelbeleid van de laatste decennia toont de museumcollectie van Singer Laren nu een representatief overzicht van de Nederlandse beeldende kunst uit de periode 1880-1940. In aanvulling op de oorspronkelijke verzameling van de Singers doet de huidige museumcollectie recht aan het feit dat in Laren en Blaricum veel meer geschilderd werd dan heidelandschappen met schapen en boereninterieurs met



Afb. 10. Jan Sluijters, *Larens landschap met oktoberzon*, 1910, olieverf op doek, 59 x 72 cm, Stedelijk Museum Schiedam

moeders en hun kinderen alleen.⁷ De Gooise schildersdorpen bleven ook na 1900 belangrijke broedplaatsen voor diverse vertegenwoordigers van de modernistische kunststromingen waar Mondriaan cruciale stappen zette vanuit zijn streven naar een nieuwe beeldende kunst en een van de drijvende krachten was achter het ontstaan van De Stijl, nu 100 jaar geleden.

⁷ Zoals getoond in de tentoonstelling *Mauve tot Mondriaan* in Singer Laren van 30 januari t/m 18 mei 2014. Zie Emke Raassen-Kruimel, Caroline Roodenburg-Schadd, *Mauve tot Mondriaan. Made in Laren*, Laren/Bussum 2014.

Nu te zien in Singer Laren t/m 7 januari 2018

Mooiste Modernisten - volgt de ontwikkeling van de moderne Nederlandse schilderkunst in de periode 1870-1940 via de Haagse school en het Amsterdams impressionisme tot alle uiteenlopende avant-gardestromingen. Verreweg het merendeel van de getoonde kunstwerken bevindt zich in de collectie van Singer Laren.

De Stijl. Grafische Vormgeving - deze tentoonstelling met affiche-ontwerpen laat zien dat De Stijl van grote betekenis is geweest voor de grafische vormgeving en binnen- en buitenland. Deze tentoonstelling kwam tot stand in samenwerking met Martijn Le Coultre, voorzitter van de Stichting Affichemuseum Nederland.

‘Onze hoffelijke vriend’:
Anthonij Christiaan Wijnstroom
kunstschilder

De vaste lezers van DEELgenoot kennen de rubriek ‘Nieuwe aanwinsten’ die elk nummer weer gevuld kan worden omdat velen zich realiseren hoe belangrijk, interessant of gewoon leuk boeken, foto’s, afbeeldingen, gereedschappen, berichten, notulen, adresboeken (!) en dergelijke uit het Blaricumse verleden voor de hedendaagse Blaricummer kunnen zijn. Bij het opruimen denken ze dan gelukkig aan de Historische Kring. Dit najaar worden in het onderkomen aan de Brinklaan opvallende schenkingen van de laatste jaren getoond die wegens ruimtegebrek niet permanent te zien zijn. Overigens is, op verzoek, altijd alles te bekijken.

Toen ik het onderkomen najaar 2016 bezocht en vroeg of ze misschien iets hadden over de oude, wat gebochelde kunstschilder die in mijn jeugd met grote regelmaat in het horecabedrijf van mijn ouders met zachte stem, haast onverstaanbaar, een kopje koffie bestelde (en daar dan zeer lang, over de tuin uitkijkend, op bleef zitten), was het mij verrassende antwoord: ‘nou, we hebben hier zelfs een tekening van hem’.

De tekening die ik te zien kreeg was inderdaad van de hand van ‘meneer Wijnstroom’, zoals hij bij ons thuis heette. Athie, dochter van wijlen de zeker bij de wat minder jeugdigen onder ons niet onbekende Blaricummer Piet de Leeuw van de Meentweg, bleek de verzameling van haar vader aan de HKB te hebben geschonken. Daaronder dus deze tekening van de Middenweg die nergens beter op z’n plaats is dan hier, op nog geen honderd meter van diezelfde Middenweg. Weergegeven is de in de jaren zestig afgebroken boerderij van de familie Henk Raven (‘Henk van Lossie’) op de hoek met de Verbindingsweg. ‘Meneer Wijnstroom’



Middenweg

dronk dus niet alleen koffie in Blaricum, hij werkte er blijkbaar ook. Alleen, vrijwel niemand die ik ernaar vroeg kende zijn naam of wist iets meer over hem te vertellen. Ik ben op onderzoek uitgegaan.

Achtergrond

Anthonij Christiaan Wijnstroom wordt voorjaar 1888, om precies te zijn op 6 mei, in Amsterdam geboren als eersteling van Maria Jacoba Bakker (1858-1918), dochter van een kruidenier uit de Spiegelstraat, en banketbakkerszoon Willem Hendrik Wijnstroom (1855-1940), handelaar in bier en wijn -what's in a name- aan de Weteringschans. Een jaar na hem wordt zijn enige zus geboren, Anna Petronella Jacoba. Ze zal wiskundelerares worden, trouwt met J.J. Barendsen, kapitein in het Oost-Indische leger en, zoals de huwelijksadvertentie trots vermeldt, Ridder in de Militaire Willemsorde. Met hem vertrekt ze in 1920 naar Indonesië om pas na ruim tien jaar in Nederland terug te keren. Ze overlijdt, niet ouder dan 49 jaar, in 1938 in Beekbergen.

Even terug nu. Kort voor de eeuwwisseling verhuizen de Wijnstrooms van de Weteringschans naar de N.Z. Voorburgwal om Amsterdam in 1903 te verruilen voor Hilversum. Met vrouw en kinderen betreft Wijnstroom Sr. een kapitale, in 1895 in Italiaanse stijl gebouwde villa aan de Godelindeweg 4, tegenwoordig een beschermd monument. De Burgerlijke Stand vermeldt geen beroep, wel een kerkgenootschap: aanvankelijk Evangelisch Luthers, later de Vrije Gemeente. De verhuizing past perfect in de toenmalige trend om de stad de rug toe te keren en in het Gooi te gaan wonen zoals ook Bertus Brouwer (Blaricummer naar wie, zoals bekend, wél een krater op de maan maar nog altijd geen straat in Blaricum is vernoemd), Frederik van Eeden, Sal Slijper, Prof. Pootjes en Willem Oversteegen Sr. in de eerste decennia van de 20ste eeuw deden: het Gooi had een goede verbinding met Amsterdam, de lucht en de natuur waren er schoon en ruimte was er in overvloed. Blijkbaar kon de oude Wijnstroom (nou ja, hij was toen nog maar 48) het zich ook permitteren.

Zoon Ton(nie), zoals Anthonij wel genoemd werd, is dan, in 1903, vijftien. Over zijn lagereschooltijd is mij niets bekend en of hij in Hilversum onderwijs heeft gevolgd weet ik evenmin: haast alle bronnen (waarschijnlijk ontsprongen aan één oerbron) beginnen qua opleiding bij de Hendrick de Keyerschool, een teken-school aan de 2e Jan van der Heydenstraat in Amsterdam. Tamelijk doelgericht lijkt hij daarna zijn artistieke roeping te volgen: via de Akademie in Antwerpen, de hoog aangeschreven Académie Julian in Parijs en, eveneens in Parijs, de gerenom-

meerde Académie van Paul Ranson -zelf opgeleid aan de Académie Julian- waar onder anderen de bekende Vlaamse schilder Théo van Rijsselberghe les geeft, komt hij in 1913 naar de Rijksacademie in Amsterdam bij onder anderen C. L. Dake Sr. -die ook Mondriaan en Lou Loeber onder z'n leerlingen telde- en Antoon Derkinderen. De laatste had, voordat hij in 1907 aan de Rijksacademie benoemd werd, in zijn villa 'De Zonnebloem' op Naarderstraat 67 in Laren, een werkplaats opgezet voor (glas-)schilderen en glas-in-lood-zetten. Zonder het gedroomde succes.

De jonge Anthonij Wijnstroom had dus, mag je wel zeggen, een degelijke opleiding genoten en was allesbehalve een zondagsschilder. De typisch Hollandse vraag die bij me opkomt: waar dééd 'ie dat allemaal van? Verkocht hij goed -wie weet tref je dan boven je bed in een Antwerps of Parijs' Airbnb-appartement nog werk van hem aan-, werkte hij erbij of was de wijnhandel zo lucratief geweest dat vader Wijnstroom de internationale, langdurige opleiding van zijn zoon kon bekostigen? De verhuizing naar de ongetwijfeld niet goedkope villa aan de Godelindeweg (niet lang na het overlijden van zijn vrouw in 1918 verruild voor een kapitaal pand aan de Oude Enghweg 10), zijn bestuursfunctie bij de Hilversumse Sociëteit De Unie, zijn commissariaat bij de N.V. Herstellingsoord Trompenburg, zijn lidmaatschap van de 'Bond van Vrijzinnige Propaganda-vereenigingen', het wijst er allemaal op dat Wijnstroom Sr. tot de gegoede burgerij behoorde en niet onbemiddeld was. Een gedegen opleiding voor zijn twee kinderen moet er dan ook wel af hebben gekund.

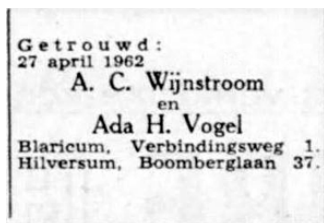
Naar Blaricum

Na voltooiing van zijn opleiding aan de Rijksacademie vestigt Anthonij zich in Amsterdam, eerst aan de Valeriusstraat, later aan de Prinsengracht. Als, in januari 1918, zijn moeder overlijdt, keert hij voorgoed terug naar het Gooi; hij gaat bij z'n vader wonen. Na omzwervingen door Laren ('p.a. Zwanikken' op Mauvezand 38, en op Zevenend 37), Hilversum (opnieuw thuis) en Bussum belandt hij uiteindelijk in 1946 in Blaricum. Zijn geringe bekendheid, ook bij oudere Blaricumsers, doet vermoeden dat hij zich niet vol overgave in het dorpsleven gestort heeft. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat hij hier alleen maar met zijn werk bezig was. Zo was hij, mét Lou Loeber, Theo Rueter, waarnemend burgemeester Van Santen en zr. Dirkse een van de Blaricumsers die in 1953 de Nationale Petitie tegen strafvermindering van de oorlogsmisdadiger Lages c.s. ondertekenden, zoals hij dat ook weer, met opnieuw Rueter, in 1960 deed tegen de voorgenomen vrijlating van dezelfde Lages (De Waarheid 22-1-1953 en 13-1-1960). Kennelijk bewoog

Wijnstroom zich in die kringen en werd hij belangrijk genoeg gevonden om er voor gevraagd (en in de krant genoemd) te worden.

Ongedacht actief was Wijnstroom ook in de Nederlandse Vereniging Bescherming Voetgangers waarvoor hij in zijn eentje liefst 'honderd nieuwe leden aanbracht. Voor deze prestatie (...) besloot het Hoofdbestuur hem te benoemen tot ere-lid en bood hem een boekwerk ter herinnering aan'. Hij werd in het bestuur van de afdeling Gooi- en Eemland van deze vereniging benoemd.

Volgens de lijst met werkende leden van de 'Vereeniging Beeldende Kunstenaars Laren-Blaricum' waarop ook de contributiebetalingen bijgehouden werden (Wijnstroom betaalde trouw) ging Wijnstroom op Capittenweg 19 wonen. Aan de doorhaling valt af te leiden dat hij daar binnen een paar jaar al weer vertrokken was.

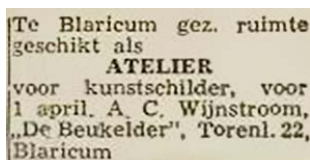


De Telegraaf 27-04-1962

Mogelijk naar het enige andere Blaricumse adres dat ik van hem heb kunnen achterhalen: Verbindingsweg 1. Betrok hij dat pand al in 1948 na het overlijden van de eerdere bewoner G.J. Delfgou? In ieder geval woont hij er in 1962 als hij op zijn 73ste trouwt. Met de in Duitsland geboren Alida Henriëtte Vogel (1910) uit Hilversum, Montessori-leidster.

Nog bewaard gebleven is het 'Amice'-briefje van 26 mei 1962 waarin Ton Wijnstroom de Kunstenaarsvereniging Laren-Blaricum hartelijk dankt voor de bij zijn huwelijk ontvangen 'Chineesche roos' die, voegt 'Ada W-V.' er nog aan toe, een ereplaatsje gekregen heeft. Iets aandoenlijks heeft het wel. Het is Wijnstrooms eerste huwelijk en afgaande op de twee adressen in de huwelijksadvertentie zou het om een latrelatie kunnen gaan. Mij lijkt het niet uitgesloten, al is dat zeer speculatief, dat Wijnstroom, die geen kinderen en geen directe familie (meer) had, zeker wilde weten dat zijn nalatenschap in vertrouwde handen terecht zou komen. Bij goede vriendin Ada bijvoorbeeld.

De laatste jaren van zijn leven slijt Anthonij Christiaan Wijnstroom in 'De Beukelaer' aan de Torenlaan waar hij in 1971, 82 jaar oud, overlijdt. Zoals uit bijgaande advertentie uit De Bel van maart 1970 blijkt, blijft hij tot op het laatst als tekenaar/schilder actief.



'Onze hoffelijke vriend', zoals Ada hem in de rouwadvertentie zo treffend aanduidt, wordt net als zijn vader op Nieuwe Algemene begraafplaats in Hilversum begraven.

Werk

In 1915 viert Prof. C.L. Dake zijn 25-jarig jubileum aan de 'Rijksakademie voor beeldende kunsten' in Amsterdam. 'Apotheose' (d.i. de verheffing van de mens tot god) heet de tekening die Wijnstroom, op dat moment nog Dakes leerling, bij die gelegenheid maakt. De kleine, gezette man met bolhoed is de jubilaris die, op een voetstuk geplaatst, door Venus en Apollo wordt gelauwerd.¹ Oprechte bewondering of cartooneske spot? Wijnstroom is dan 27 en heeft zonder twijfel al aardig wat werk gemaakt en mogelijk verkocht. Toch is het -samen met een tekening uit 1913 van een Spakenburgs meisje uit de collectie van de Gemeente



*Apotheose (1915)*¹.

Blaricum- zo ongeveer het oudste werk dat ik van hem ben tegengekomen.

Eveneens uit deze vroege periode dateert een getekend portret, mogelijk in opdracht vervaardigd voor een dame uit Bussum. Gesigneerd: T. Wijnstroom. In dit verband is het volgende berichtje wel curieus: 'A.C. Wijnstroom uit Hilversum', aldus De Bel van 18 juni 1937, stond het schilderij 'Hilversumsche werkman' van zijn hand af. En ook nog 'twee teekeningen van T. Wijnstroom' van meisjes in Huizer klederdracht. Het lijkt er op dat de reporter van dienst niet wist dat het om een en dezelfde schilder ging.

Schilderij en tekeningen waren een schenking aan het toen net (in 1934) opgerichte Gooisch Museum waarvoor medestichter en eerste directeur, de Blaricumse kunstschilder Herman Heijenbrock, 'museumwaardig' werk zocht. Enkele jaren terug is het omgedoopt in Museum Hilversum en heeft het de focus verlegd naar fotografie en mediakunst. De in totaal 7 Wijnstrooms die de Gemeente Hilversum toen in bezit had (inmiddels zijn het er 10) waaronder de drie werken uit het



*Portret van een dame (1915)*².



*Hilversumsche werkman*³.

¹ In de Collectie Nederland waaruit deze tekening komt, zitten nog twee tekeningen die voor dezelfde gelegenheid door een onbekende kunstenaar zouden zijn gemaakt. Gezien de overeenkomst met 'Apotheose' zou ik een toeschrijving aan Wijnstroom niet vergezocht vinden. Zie <http://data.collectienederland.nl>

krantenberichtje maar gek genoeg niet het in 1935 door de kunstenaar geschonken schilderij van een Larensche boerderij, zijn sedertdien veroordeeld tot een verblijf in het gemeentedeput aan de Oude Enghweg. Op een steenworp afstand van huisnummer 10 waar Wijnstroom, in de jaren dertig weer inwonend bij zijn vader, mogelijk aan enkele ervan heeft gewerkt...

Het genoemde portret van de Bussumse dame door Academiestudent Wijnstroom -zou er een schilderij op gevolgd zijn?- staat niet op zich. Uit 1923 is van zijn hand ook het afgebeelde, impressionistisch geschilderde portret van een dame bekend terwijl hij enkele jaren later een schets van Vlaardingens burgemeester Pruis maakt. Drie weken daarna overlijdt Pruis onverwacht. Uit een door 5 Vlaardingse dames rond-



Breijnd Huizer meisje ⁴.



Dame (1923) ⁵.

gestuurd schrijven van 23 November 1927 citeer ik: 'Tot ons groot geluk is er juist een drietal weken geleden een schets van onzen Burgemeester, zittend in zyn werkkamer, door den schilder Wynstroom te Hilversum gemaakt. Deze schets is door mensen, die den Burgemeester van naby kennen, zeer goed bevonden. Door middel van deze circulaire willen wy aan de corporaties die zich aangesloten hebben by de begrafenisstoet de vraag richten onderling elk ± F. 10,= bij elkaar te brengen; dan zyn de Vlaardingers in staat, een beeltenis van onzen Burgemeester Pruis in het Raadhuis op te hangen en tevens eenzelfde schildery aan de familie Pruis aan te bieden.' Nooit meer iets van gehoord.

En dan, ten slotte moet ook het getekende portret uit 1935 nog worden vermeld, het portret van 'Oude Dirk Arentz, de vader der rijwielpaden in Gooi en Eemland'. Het is een soort eerbetoon aan een loswerkmans uit Eemnes die, na eerder gewerkt te hebben bij de steenovens aan de Melkweg hier in Blaricum, vanaf 1914 samen met zijn maat Hilhorst fietspaden aanlegde zoals dat tussen Laren en Baarn.

Een Spakenburgse, een loswerkmans uit Eemnes, een Hilversumse werkmans, een dame uit Bussum Huizer meisjes,

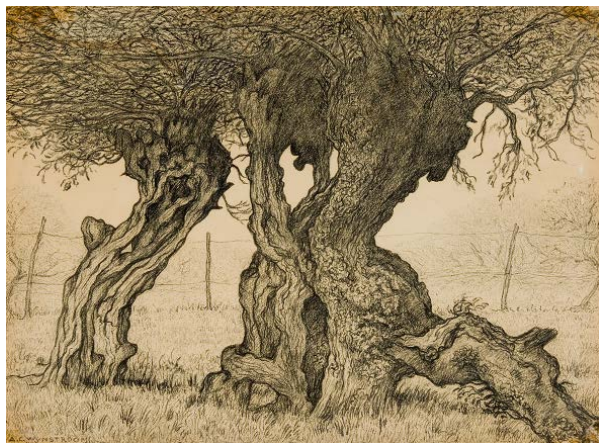


Oude Dirk Arentz ⁶.

een Larensche boerderij, een berk in Hollandsche Rading ook, verschillende locaties in Blaricum: Wijnstroom lijkt letterlijk dicht bij huis te zijn gebleven. Maar helemaal waar is dat niet. Zo werkte hij ook wel in Limburg, in het Geuldal en hij had, in het kader van zijn opleiding, al in Antwerpen en in Parijs gewerkt. Begin jaren dertig werkte hij in Frankrijk (in mijn bezit was een tekening uit 1933 uit Cap Martin) en Zwitserland van waar hij het gemaakte werk mee naar huis wilde nemen. Het leverde hem een ‘zeer onprettige ervaring’ op en een artikeltje in de Gooi- en Eemlander: ‘De douanebeambten eischten van het door hem in Zwitserland vervaardigde werk 4% omzetbelasting. Het protest, dat de schilder liet hooren mocht hem niet baten en hij zag zich tenslotte genoodzaakt een lagen prijs voor zijn werk te calculeeren en de belasting te betalen, om zijn werk mede te kunnen nemen.’ Helaas, van Zwitserse weide- of berglandschappen van Wijnstroom heb ik geen spoor gevonden.

De onderwerpkeuze van Wijnstroom mag denk ik gerust conventioneel genoemd worden al zat er zeker wel variatie in: portretten, meisjes en vrouwen in klederdacht, oude, pittoreske boerderijen, landschapjes met uiterst precies getekende bomen, een oude boer, landweggetjes e.d. Daarnaast een enkel geschilderd vrouwelijk naakt, een bloemstilleven...

Verrassend vond ik zijn impressionistische, kleurrijke tuinen uit de vroege jaren dertig. Zou dit het Zwitserse werk kunnen zijn? Ik betwijfel het, al vind ik het wel wat on-Hollands.



Geknotte bomen in het Geuldal (1940) ⁷.

Voor zover Wijnstroom in het begin van zijn loopbaan als kunstschilder al opdrachten had, (en die had hij begin jaren twintig zeker, bijvoorbeeld voor een gebrand-glas-schildering in de hervormde kerk in Koog aan de Zaan; en voor illustraties in Letterkundig Maandschrift ‘*Orpheus*’ van de Blaricumse uitgeverij De Waelburgh,



*Straatje tussen de boerderijen (1952).⁸
Locatie: tussen Mosselweg en Fransepap*

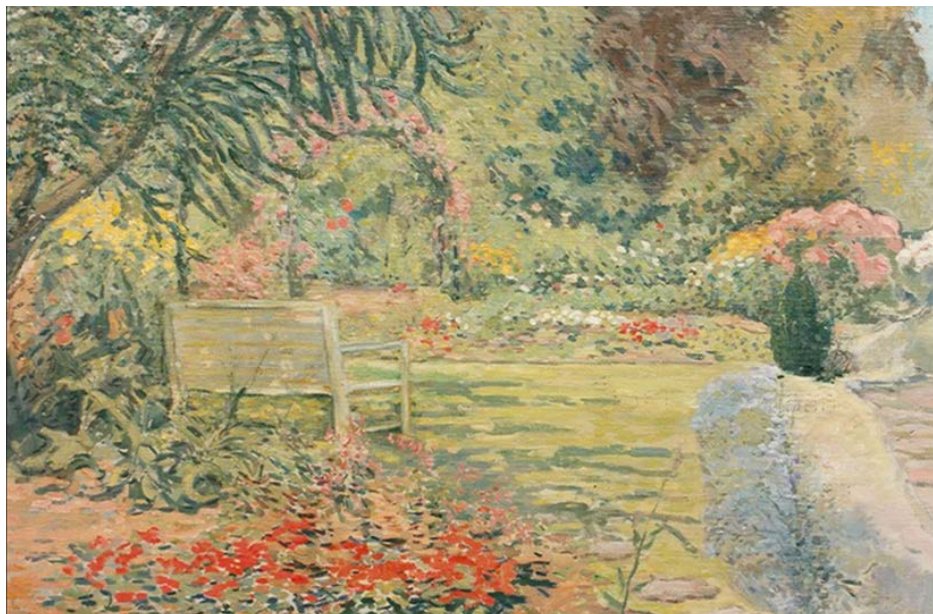
Ook enkele Blaricumse kunstenaars waren er met werk vertegenwoordigd zoals Theo Lohman van wie twee schilderijen verloot werden. Het zou best aardig zijn om eens na te gaan wat er in artistiek opzicht van al die deelnemers geworden is.

Een kleine tien jaar later, in 1931, doet Wijnstroom mee aan de zomertentoonstelling die de Vereniging van Beeldende Kunstenaars Laren-Blaricum in de kunstzaal van Hamdorff organiseert. In de uitgebreide bespreking die De Bel aan de expositie wijdt wordt hij wel even genoemd maar wat er van hem hangt blijft onvermeld. Het ontbreekt hem, zo luidt het oordeel van de dienstdoende criticus, aan 'kunstenarsvuur'. Enthousiaster klinkt de kritiek naar aanleiding van -opnieuw- een groepsexpositie (of hij ooit een solotentoonstelling had, ik weet het niet; ik ben er niets over tegengekomen), dit keer van de VBK Hilversum in het oude stadhuis daar: Wijnstrooms 'vredige landschappen' wor-

dat overigens al naar een jaar ter ziele ging) een dik belegde boterham leverde dat vermoedelijk niet op. Het zal tenminste niet uit luxe zijn geweest dat hij meedeed aan de in 1922 door de Hilversumse VVV in het toenmalige Hotel Corvin georganiseerde '*steunten-tonstelling voor noodlijdende kunstenaars*', een niet onomstreden initiatief vanwege het door sommigen als beleedigend ervaren liefdadigheidskarakter ervan. De opbrengst van de bijbehorende lotenverkoop was bedoeld om werk van de arme exposanten aan te kopen, werk dat vervolgens werd verloot. Van Wijnstroom, toen waarschijnlijk in Hilversum wonend, werd 'Boschgezicht' aangekocht. Waar dat gebleven is...



Bloemstillevens⁹



Zonnige tuin (gesigneerd; ongedateerd) ¹⁰

den ‘wel de aantrekkelijkste reclame voor het Gooi’ genoemd. Dat Wijnstroom in die tijd op zijn minst enige bekendheid geniet valt op te maken uit het feit dat zijn aanwezigheid bij bijvoorbeeld een begrafenis of een jubileum in plaatselijke bladen wordt gesignaleerd.

Na de oorlog, als hij in Blaricum woont, doet hij in elk geval in 1948 en in 1962 nog met de Zomertentoonstelling in Hamdorff mee met een ‘knotwillig’(sic!) ‘een schoolvoorbeeld van subtiele en toch grootse tekenkunst’ en met een ‘laantje in Blaricum, sprankelend van zonnig doorzeefd zomergroen’.

Zelf naar Wijnstrooms werk kijkend denk ik -maar ik geef onmiddellijk toe dat ik niet tot oordelen bevoegd ben- dat zijn grondige opleiding z’n vruchten heeft afgeworpen en dat zijn schilderijen maar vooral zijn tekeningen getuigen van een traditioneel vakmanschap. Maar zo waren er natuurlijk wel meer, in die periode in het Gooi. Het is best goed, soms heel mooi gedaan, maar spectaculair is het allemaal niet. Inderdaad, je zou, zoals de al eerder geciteerde criticus opmerkte, Wijnstroom iets meer uit de band willen zien springen, wat meer kunstenaarsvuur willen zien. En als je dan bedenkt dat in dezelfde periode, in dezelfde omgeving, de maar 8 jaar oudere Piet Mondriaan rondliep, bezig met een revolutie in de schilderkunst... Onwillekeurig vraag je je af of de twee elkaar gekend hebben,

van Hamdorff bijvoorbeeld, of van Sint Lucas, de Amsterdamse kunstenaarsvereniging waar beiden lid van zijn geweest. En hoe keek Sal Slijper -hij moet het haast wel gekend hebben van zomertentoonstellingen, ook in Hamdorff - naar Wijnstrooms werk?

Of na zijn dood in 1971 nog vaak werk van Wijnstroom te zien is geweest, helaas en opnieuw: ik weet het niet. De enige mij bekende tentoonstelling waarop hij, met twee werken uit particulier bezit, vertegenwoordigd was, is 'Droomkunst 1900 & 2000' in de zomer van 2014 in het Singer dat zelf, -hoe jammer toch-, geen 'Wijnstroom' bezit. Omdat het, in mijn ogen, gaat om nogal atypisch en daarom opmerkelijk werk dat iets toevoegt aan het beeld dat ik van Wijnstroom

had, geef ik ze hier graag weer. Het lijkt mij een mooi einde van mijn zoektocht naar het werk van een toch wat ondergewaardeerde Blaricumse kunstenaar.



Zonder titel, zonder jaartal ¹¹.



Ochtendgloren ¹².

Ron van den Berg

Informatie ontleend aan: Digitale Krantenarchief - Blaricum Eemnes en Laren, diverse dagbladen en veulingsites, Streekarchief Gooi en Vechtstreek Hilversum, Stadsarchief Amsterdam, Stadsarchief Vlaardingse, Gemeente Blaricum, Historische Kring Blaricum.

Afbeeldingen: 1 Collectie Nederland. 3,4,6,8 Collectie Hilversum, gemeente Hilversum. 7 Kunstcollectie gemeente Blaricum; schenking O. Schöne namens de erven mevr. Schöne-Vermey. 11,12 Particulier bezit (met dank aan Singer Laren). 2,5,9,10 onbekend.

Van het werk dat ik van Wijnstroom ben tegengekomen, heb ik een overzicht gemaakt met de mij bekende details ervan. Het is in te zien bij de Historische Kring Blaricum. Aanvullingen zijn altijd welkom.

‘De verkeerde Pootjes’ (deel 2)

De Vredestichter(s)

In de eerste jaren na de oorlog is Pootjes -inmiddels weduwnaar; zijn echtgenote Cornelia, geb. Winkelmeijer, is vlak na de bevrijding overleden- ongekend actief. De zaak heeft hij aan zijn zoons overgedragen en hij manifesteert zich meer en meer als, zo zou je het kunnen noemen, vredesactivist. Hij richt ‘De Vredestichters’ op, een vereniging die een maandblad uitgeeft: ‘De Vredestichter’.

In de redactie zitten behalve Pootjes ook Ietswaart, diens ex-vrouw Christina Busch en Rinske Bakker, eerste secretaresse van Pootjes en schoondochter, want getrouwd met z’n oudste zoon, Pim. Op het adres aan de Langestraat lijkt zich geleidelijk aan een commune-achtig soort woon-/werkgemeenschap te hebben ontwikkeld van de familie Pootjes en enkele andere bij Pootjesglas betrokken families (o.m. Ietswaart, van Dijk) waarin zaken en privé, zakelijke, godsdienstige, activistische en andere activiteiten nogal door elkaar lopen. De band is blijkbaar gebleven: ook nu nog wonen er in het pand in Hilversum verscheidene Pootjes en Ietswaarts.

In juni 1946 komt het eerste nummer van ‘De Vredestichter’ uit. Dat blijft niet onopgemerkt: binnen twee maanden al, schenkt het altijd wakkere Bureau Nationale Veiligheid, tussen rapportages over de CPN, de NVSH en de Eenheids Vak Centrale, ruim aandacht aan ‘De Vredestichters’. Zo weten we dat ‘het directe doel van de vereniging is de ontwapening van Nederland. Zij verlangt, dat alle leden der organisatie zullen worden vrijgesteld van militairen dienst. (...) Om te beginnen zal actie worden gevoerd tegen de Dienstplichtwet’¹ Was het op basis van dit rapport van de Veiligheidsdienst dat minister Jonkman (Overzeese Gebiedsdelen), ook in augustus 1946, wees ‘op de stelselmatige propaganda zoals gevoerd door de Nederlandse Bond van Militairen, de Vereniging De Vredestichters en dergelijke’? Die ‘stelselmatige propaganda’ was gericht tegen het sturen van dienstplichtige militairen naar Nederlands Indië. Want Pootjes was een stevig antimilitarist en pacifist. Een fragment uit een stencil (is dat nog een bekend begrip?) van De Vredestichters-Voorlichtingsdienst met vragen en antwoorden over geweld, dienstplicht, de grondwet enz., in 1947 door Pootjes verstuurd, laat zien dat dat voortkomt uit zijn sterk christelijke geloofsovertuiging. Vraag: *‘Wat is uw opinie over Jezus Christus? Verbiedt Hij de krijgsmacht of keurt Hij deze goed?’*

1 14-8-1946 Overzicht 7 Bureau Nationale Veiligheid, Bureau B Aan: Alle Politieverbindingen

Antwoord: ‘(..) Jezus Christus verbiedt de krijgsdienst voor hen, die zich onder Zijn heerschappij rekenen(...) Het gezag van Jezus Christus is het Goddelijk gezag en men moet Gode meer gehoorzaam zijn dan mensen.’²

De overige 99 vragen en antwoorden -qua vorm zoiets als de catechismus op mijn lagere school- ademen dezelfde sfeer. Voor een heiden als ik grenst het aan (of eigenlijk is het) godsdienstwaanzin. Hoewel het stencil alleen door Pootjes Sr. is ondertekend lijkt het een coproductie van vader en zoon(s): aan een man van rond de 55 vraag je tenslotte niet of hij lid is van een jeugdvereniging en de meeste vragen en antwoorden over de dienstplicht gaan op dat moment vooral zijn zoon aan. Want intussen heeft, na oudste zoon Pim in 1939 -naar de afloop van zijn dienstweigering is het gissen- ook een andere zoon, Johan Martinus (geb. 1925) de dienstplichtige leeftijd bereikt. Wat Pootjes Sr. aangaat: die komt begin 20ste eeuw weliswaar voor in de militieregisters maar of hij heeft ge-diend...

‘Professor’ Pootjes

Godsdienstwaanzin, die spreekt ook uit brochures als ‘Christus als licht in het centrum’, ‘Wat zegt God van de doodstraf?’, ‘Hitler als God’ en ‘Aphorismen’ (‘De wereld is een automaat; Jezus geeft de penningen’), uitgegeven door het ‘Adviesbureau voor hogere wijsbegeerte’ waarvan Pootjes directeur en Leraar Wijsbegeerte is en waarin hij, met overdadig gebruik van HOOFDLETTERS³ zijn opvattingen uiteen zet. Kennelijk is er geen kerk of geloof waarin hij zich met die opvattingen thuis voelt want hij sticht zijn eigen kerkgenootschap, de ‘Gemeente der Cultusvrije Christusbelijders’ alsmede de ‘Bijzondere Hoogeschool der Cultusvrije Christusbelijders’. Dit was vast en zeker de voorloper van de eind jaren vijftig naar de Hilversumse ’s Gravelandseweg verhuisde, ook weer door Pootjes opgerichte universiteit “Tres Faciunt Collegium”. Zijn echtge-



‘Professor’ Pootjes

2 Op 2-7-1947 aan J. ter Meulen in Baarn, directeur van de bibliotheek van het Vredespaleis in Den Haag, gezonden lijst met 100 vragen en antwoorden. De kop luidt: Vredestichters – Voorlichtingsdienst Ten dienste van anti-militaristen. Handtekening: Joh. Will. Pootjes.

3 Te downloaden op https://www.peacepalacelibrary.nl/collection/search-library-resources/search-in-special-collections/special_collection_pm/?pm_wrd=Pootjes

note was Hoofd van de Juridische faculteit, hijzelf hoogleraar in de Adamitische theologie⁴. In 1946, zal dat geweest zijn want in dat jaar ondertekent Pootjes een open brief aan chef-staf generaal H.J. Kruls met:

HET HOOFDBESTUUR VAN
DE VREDESTICHTERS
De Voorzitter

w.g. Prof. Joh. Will. Pootjes.

Hoogleraar aan de Bijzondere Hoogeschool
der
Cultuuvrije Christusbelijders.

En zo wordt hij sindsdien veelal aangeduid: als ‘Professor’ Pootjes; tussen aanhalingstekens omdat zijn professoraat (in de Adamitische theologie maar ook in de hogere jurisdictie; dat laatste betreft de vraag op welk gebied een overheidsorgaan bevoegd is) niet door een erkende universiteit is verleend.

De toon van de open brief aan Kruls naar aanleiding van een radiorede die deze heeft gehouden over de Nederlands-Indië kwestie, is overigens weinig professoraal. De laatste zin luidt: ‘Geeft U onmiddellijk antwoord, Luitenant-Generaal Kruls’⁵. Het kan vriendelijker, beleefder ook.

De grondwet

Niet alleen geeft Pootjes een maandblad uit en verspreidt hij brochures, ook houdt hij -en ook Ietswaart doet dat- lezingen. In het met regelmaat door hem afgehuurde ‘Ons Gebouw’ in Hilversum, in het land maar ook thuis, in het perceel aan de Langestraat. ‘Op de grote zolder hiervan was het tjokvol met militairen, (...) die (naar Nederlands Indië; RvdB) uitgezonden dreigden te worden. Pootjes nu vertelde de schare dat zij daar geen gevolg aan hoefden te geven. De grondwet stond daar borg voor.’⁶

Samen met de ‘Nederlandschen Bond van Militairen en den Algemeenen Vrouwenbond’ organiseert ‘De Vredestichter’ ook openbare vergaderingen waar ‘op geraffineerde wijze de publieke opinie werd beïnvloed’. Aldus Overzicht nummer 9 van de Centrale Veiligheidsdienst uit oktober 1946. De kwestie waar het om draait, zojuist al even aangestipt, is die van de uitzending van dienstplichtige

4 Uit: Onderwijs in Hilversum: van Dorpschool tot Media Academie. Adamitisch: betreft het nieuwe Verbond tussen God en Adam nadat Adam, op aanraden van Eva, in het paradijs van de verboden vrucht had gegeten.

5 Open brief. Antwoord op de Radiorede van Luitenant-Generaal Kruls. 20 September 1946. WWW.stichtingargus.nl/bvd

6 ‘t KAN ANDERS; een jeugtherinnering. Koos de Beus In: Vredeskoerier - oktober 2003

militairen naar Ons Indië. Pootjes verzet zich hiertegen. Als ‘hoogleraar in de hogere jurisdictie’ wordt hij weliswaar alleen door zijn eigen Universiteit erkend, hij heeft wél uitgebreid de grondwet bestudeerd (zelfs richt hij de ‘Vereniging van de Grondwet van 1938-handhavers’ op) en op de grondwet beroept hij zich: ‘De dienstplichtigen te land mogen niet dan met hunne toestemming naar Nederlandsch-Indië, Suriname of Curaçao worden gezonden’. Aldus (toen) Artikel 192. Veel duidelijker kan het niet. Dienstplichtigen die, om wat voor reden dan ook, niet wilden mochten op grond van dit artikel niet naar Ned. Indië worden gestuurd. Deze dienst weigeren was hun grondwettelijk recht. Nu had de Nederlandse regering in London deze bepaling via een Koninklijk Besluit weliswaar ongedaan gemaakt maar Pootjes was van mening dat dat niet rechtsgeldig was.⁷ Zoals hij ook vond dat de regering ongrondwettig regeerde. Want: enkele dagen na de Duitse invasie, op 13 mei 1940, vluchtte de Nederlandse regering, koningin Wilhelmina voorop, naar Engeland. Daar kun je van alles over denken en zowel in als na de oorlog werden daar oeverloze discussies over gevoerd die ik hier niet opnieuw zal beginnen, noch uitvoerig zal weergeven. Laat ik het houden bij de tekst van het in 1940 geldende Artikel 21 van de Grondwet:

‘In geen geval kan de zetel der Regering buiten het Rijk worden verplaatst.’

Er staat wat er staat en zonder juridische spitsvondigheden en haarkloverijen kun je de conclusie trekken dat de Grondwet, waaraan de regering trouw had gezworen, met deze vlucht naar Engeland was geschonden. Vluchten naar Nederlands grondgebied elders (Indonesië, Suriname, de Antillen) had gemogen maar dit niet. Daarom was de regering per 13 mei 1940 niet langer het wettig bevoegd gezag en waren de door haar genomen besluiten en uitgevaardigde wetten niet rechtsgeldig. Zo dacht Pootjes er over en hij was niet de enige. Nog meer -trouwens best interessante- details laat ik verder achterwege.

Tegen de uitzending van dienstplichtigen naar Nederlandsch Indië en tegen de vervolging en bestraffing van Indië-weigeraars (onggrondwettig, vond hij, en hij eiste daarom dat minister van Justitie, Van Maarseveen, gevangen gezet en vervolgd zou worden!) voerde Pootjes, met Ietswaart en vele anderen, op alle mogelijke manieren actie. Met artikelen in ‘De Vredestichter’ -waarop de minister het blad in oktober 1946 voor militairen ‘verboden’ verklaarde- door bijeenkomsten te organiseren, lezingen te houden en met een Protest-lijst:

7 Zie b.v. Pootjes: brochure ‘De Ramp in Nederlandsch-Indië’ (1947) of ‘Honderd jaar grondwet 1838-1938’ (1946)

PROTEST-LIJST.

Ondergetesekonden protesteeren tegen de schending van de grondwet. Artikel 192 moet weer van kracht worden. Niemand mag tegen zijn wil naar Indonesie gezonden worden! Actie van "De Vredestichters" Hilversum, Langestr. 118-122, tel. 8120-5078. Uitgevers van het blad "De Vredestichter", Redacteuren: Joh.W.Pootjes en J.D.Ietswaart. Steunt onze actie ook financieel. Deze actie moet DOOR GEHEEL NEDERLAND gevoerd worden, en dat KOST GEELD! De oorlog verslond MILLIARDEN. Offert thans ook iets voor DE VREDE. Gironummer 224551, ten name van Joh.W.Pootjes, te Hilversum. Vraagt ook voor Uw kennisson lijsten en stuurt ze zoo spoedig mogelijk vol handteekeningen terug! RICHT COMITE'S OP IN ALLE PLAATSEN VAN NEDERLAND!

Het houdt in ieder geval de Veiligheidsdienst van de straat: 'de Vredestichters' worden nauwlettend in de gaten gehouden en de Centrale Veiligheidsdienst stuurt, in januari 1947, een missive aan alle politiediensten: of ze de ondertekenaars van de protestlijst in hun gebied maar even willen screenen. Het moet vele honderden manuren hebben gekost en levert lange lijsten op met namen van ondertekenaars, hun adressen, politieke- en/of godsdienstige oriëntatie en eventuele vermeldingen in de politieregisters. Blaricum, zo weet ik daarom, had niet meer dan twee ondertekenaars: een op de Capittenweg en een die zijn adres niet vermeld had. Het Christen-anarchisme rond de Torenlaan, zo uit het begin van de (20ste) eeuw, met haar pacifisme en antimilitarisme, het had kennelijk geen wortel geschoten.

Voor de rechter

Elders slaan de acties van Pootjes (en van anderen; 'de Vredestichters' was niet de enige organisatie die zich tegen de troepenzzendingen keerde) wel aan. De minister ontvangt talrijke verzoekschriften om vrijstelling van uitzending naar Nederlands-Indië, met de door Pootjes aangevoerde argumenten en vaak geschreven op papier van 'de Vredestichters'. Nadat de rechter deze bezwaren heeft afgewezen worden op 'Pootjes' gebaseerde verzoeken niet meer in behandeling genomen. Desondanks gaat Pootjes door, adviseert en helpt Indië-weigeraars om onder te duiken (in Hilversum zoemt rond dat er een soort over veel geld beschikkende 'onderduikcentrale' aan de Langestraat zit) en blijft zijn visie uitdragen. Tot ergernis van de Regering die zoekt naar mogelijkheden om Pootjes

c.s. het zwijgen op te leggen. De rector magnificus van de Leidse Universiteit, Van Oven, doet zelfs de suggestie om 'De Vredestichters' geen papier -toen 'op de bon'- meer ter beschikking te stellen zodat het blad niet meer kan verschijnen. Het siert minister-president Drees dat hij die suggestie afwijst, verwijzend naar de vrijheid van drukpers. Tot op het hoogste niveau houden ze zich met 'De Vredestichters' bezig. Uiteindelijk geeft minister van Justitie Van Maarseveen het Openbaar Ministerie opdracht om op te treden. Begin oktober 1946 wordt het pand aan de Langestraat prompt door enkele tientallen politieagenten omsingeld en wordt Pootjes, samen met een bij hem ondergedoken Indië-deserteur, Johannes van der Gijp, gearresteerd en gevangen gezet. Best een forse actie tegen iemand die kort daarvoor nog door de Veiligheidsdienst wordt omschreven als 'in feite een onbelangrijke persoonlijkheid' maar 'voor een deel van het volk, dat, verblind door schijngeleerde leuzen, moeilijk onderscheid weet te maken en gemakkelijk in verwarring wordt gebracht, een gevaar'.⁸

Terwijl 'bijvangst' Van der Gijp voor de Krijgsraad wordt gebracht⁹ komt Pootjes na een week weer vrij. Op voorwaarde is dat hij zijn acties staakt. Het proces tegen hem inzake opruiing en hulp bij desertie wordt wel doorgezet. Maar Pootjes is er de man niet naar om zich de mond te laten snoeren en drie weken later gaat er opnieuw een arrestatiebevel tegen hem uit. Al gauw komt Justitie tot de ontdekking dat hij er van tussen is. Voor zover na te gaan hebben ze zich daar maar bij neergelegd, in afwachting van het proces. De zaak komt op 15 augustus 1947 voor de Amsterdamse rechtbank. Pootjes, vervolgd voor het aanzetten tot desertie, is zelf niet aanwezig. Omdat, volgens Officier van Justitie mr. B. Kist 'de verdachte geestelijke afwijkingen vertoont, waarop ook het handschrift van de heer *Pootjes* wijst' eist hij niet de maximumstraf van 7½ jaar maar beperkt hij de eis -bij verstek- tot vier jaar. De Officier had 'gaarne een psychiatrisch onderzoek bij de heer *Pootjes* laten instellen, doch daar deze is ondergedoken is dit voorlopig niet mogelijk'. De rechtbank wijst, een kleine twee weken later, de zaak terug naar de rechter-commissaris voor een onderzoek naar Pootjes geestvermogens. Bevolen wordt de 'onmiddellijke gevangenneming van den pseudo-hoogleraar wiens spoor men al enige tijd bijster is'.¹⁰

8 Centrale Veiligheidsdienst. Overzicht No.9 Oktober 1946.

9 Joost van der Gijp, reserveofficier tijdens de Tweede Wereldoorlog, weigert om als kader mee naar Indië te gaan en wordt als eerste weigeraar veroordeeld. Van der Gijp zit 3 jaar uit in de strafgevangenis Scheveningen en heeft nog jaren last van zijn 'brandmerk'. Hij vindt moeilijk werk en wordt achtervolgd door de BVD. Voor zijn verhaal: zie <http://weblogs.vpro.nl/radioarchief/2012/12/20/indie-weigeraars/>

10 De Tijd 27-8-1947

‘Razzia op „Professor” Pootjes’

kopt De Tijd half september 1947. ‘Gisteravond te ongeveer 8 uur heeft een groot aantal manschappen van het Hilversums Politiekorps een inval gedaan in de ‘Hogeschool’ aan de Langestraat. Zij werden zeer vriendelijk ontvangen en alles verliep in de beste orde. De ‘hoogleraar’ was echter ‘niet thuis’. ‘Hij heeft schijnbaar in de bezettingstijd, toen hij verschillende Joodse landgenoten hielp, de kunst van onderduiken uitstekend geleerd. Hij is en blijft tot nu toe onvindbaar’.¹¹ Intussen blijft ‘De Vredestichter’ verschijnen, zowel met artikelen van de hand van de verdwenen Pootjes als van Ietswaart die wegens een als beledigend voor de regering beschouwd stuk wordt vervolgd maar in hoger beroep wordt vrijgesproken.

Wat Pootjes betreft: blijkbaar is Justitie er van overtuigd dat hij gewoon aan de Langestraat zit en dus staan daar op 10 november om middernacht liefst 15 agenten voor de deur. Maar de huiszoeking levert niets op.

In juli 1949 pas, volgt een nieuwe inval. Met resultaat dit keer: zoon Johannes Marinus, bij verstek tot 6 maanden veroordeeld wegens overtreding van de dienstplichtwet en sindsdien spoorloos, wordt opgepakt. Maar opnieuw: geen Pootjes Sr.

Op 15 augustus 1949, op de dag af precies twee jaar na het begin van het proces tegen Pootjes, begeeft hoofdcommissaris Van Veen zich opnieuw naar de Langestraat. Met 25 (!) rechercheurs en een bouwkundig tekenaar. Die stelt, al metend, vast dat er verborgen ruimtes moeten zijn. De politie gaat aan de slag met zaag en breekijzer, sloopt her en der een wandje en na ruim 5 uur zoeken klinkt het: ‘Zo, Van Veen, jij ook hier?’ waarna Pootjes zich zonder verzet laat arresteren.

Voortgezette behandeling

Op 16 februari 1950 komt Pootjes voor de rechter. Aan ‘uitlokking tot desertie’ is dan, vanwege een artikel in ‘De Vredestichter’ van januari 1950 (in gevangenschap geschreven?) een aanklacht wegens majesteitsschennis toegevoegd. Intussen is eindelijk het al in 1939 gewenste en in 1947 bevolen psychiatrisch onderzoek verricht. De gerenommeerd psychiater professor L. van der Horst, verbonden aan de Amsterdamse Valeriuskliniek, concludeert in zijn rapport, begin 1950, dat er geen sprake is van ontoerekeningsvatbaarheid. Maar in de rechtszaal, onder druk gezet door de President van de Rechtbank, Meihuizen, laat hij zich verleiden tot de uitspraak: ‘ja, hij is wel geschift’. De verslagen van

¹¹ De Tijd 17-9-1947

de zitting vormen gemakkelijke lectuur maar ik zal het kort houden: Officier van Justitie mr. Kist eist een jaar gevangenisstraf; verdediger mr. Benno Stokvis (Kamerlid voor de CPN) vraagt uiteraard vrijspraak en onmiddellijke in vrijheid stelling. Dat laatste wijst de Rechtbank af en in haar uitspraak bepaalt ze dat een nieuw psychiatrisch onderzoek moet worden ingesteld.

Intussen zit Pootjes nog steeds vast. Zijn advocaat verzoekt een aantal malen vergeefs om schorsing van de voorlopige hechtenis. Want het gaat niet goed met Pootjes die in de ‘Psychische Kliniek van het Huis van Bewaring’ in Utrecht zit en volgens zijn verdediger aan een bijzondere ernstige depressie lijdt, als levenloos in zijn cel zit en slechts in staat is tot het spreken van wartaal.¹² Eindelijk, omdat het door de Rechtbank gevraagde, nieuwe psychiatrische rapport niet tijdig klaar is, komt Pootjes, tegen betaling van een borgsom van NLG 10.000, - en op voorwaarde dat hij afziet van verdere publicaties, op 20 mei 1950 voorlopig vrij. Dat betekent niet dat hij zich vrij mag bewegen; het waarom is me niet duidelijk geworden maar hij wordt verplicht zich te vestigen in... Blaricum. Hij mag het dorp alleen uit voor het psychiatrisch onderzoek. In Hilversum mag hij dus niet komen.

Kennelijk heeft Pootjes geen huis in Blaricum en huurt daarom het voormalige atelier van wijlen de kunstschilder W.F.G. Jansen¹³ aan de Torenlaan 7 (in nog vroeger jaren de Blaricumse Brouwerij). Maar zoals de Blaricumsers, een gastvrij volkje tenslotte, in het begin van de eeuw probeerden de Christen-anarchisten rond de Torenlaan te verdrijven, zo maken ze nu ernstig bezwaar tegen de komst van Pootjes naar diezelfde Torenlaan. Waarop deze zijn intrek neemt in het altijd gastvrije hotel van mijn ouders: Vita Nova. Samen met ‘mevrouw Pootjes’ die volgens de familie-overlevering dol was op mijn jongste zusje en op kleine sigaartjes. Waarschijnlijk ging het om Christina Busch, volgens de Geheime Dienst in



Mevrouw Pootjes' met mijn kleine zusje, Agnes.

¹² Gooi- en Eemlander 4-4-1950.

¹³ W.G.F. Jansen (1871) Van hem is een prachtige ‘Hut van Mie’ bekend. Het pand stond sinds Jansens dood in juni 1949 kennelijk leeg.

1948 al Pootjes' 'concubine', met wie hij toen -mijn vader zal dat niet hebben geweten; ongetrouwde stellen wees hij altijd zonder pardon de deur- nog niet was getrouwd. Ze is de voormalige echtgenote van zijn 'brother in arms' Jan Ietswaart die op zijn beurt met Pootjes' dochter Cornelia trouwt. En of het nou met Pootjes verblijf daar te maken heeft of niet, de dochter van Ietswaart uit dit huwelijk, kleindochter van Pootjes, geboren in Blaricum, krijgt onder andere de namen 'Vita Nova' mee. Het designatelier dat ze later begint en mogelijk nog steeds heeft, zit in Hilversum, op het oude adres waar zowel haar vader als haar opa heeft gewoond.

Ook Pootjes huwelijk met Christina Busch blijft niet kinderloos; in juli 1952 wordt in Blaricum hun zoon Victor geboren.

Uitspraak

In september 1950 wordt het proces tegen Pootjes voortgezet. Op basis van een groot aantal psychiatrische rapporten waarin Pootjes niet ontoerekenbaar maar hoogstens verminderd toerekenbaar wordt genoemd, eist de officier van justitie een jaar gevangenisstraf waarvan een half jaar voorwaardelijk met aftrek van voorarrest en daarnaast voorwaardelijke TBS. 'Er zijn weinig Nederlanders, die door zoveel illustere psychiaters niet gek zijn verklaard', merkt mr. Stokvis op. De Rechtbank neemt in haar vonnis de eis volledig over. Omdat Pootjes al meer dan dat halve jaar in voorarrest heeft gezeten is hij vanaf dan vrij man. Hij mag Blaricum verlaten maar het lijkt er op dat hij dat niet meteen doet. Zijn huwelijk met Catharina, in 1951, wordt weliswaar in Hilversum gesloten, maar hun zoon wordt in Blaricum aangegeven. Ze moeten -vage herinnering: ik heb daar voor het hek gestaan- aan de Noolseweg hebben gewoond, vlak bij de Mathijzenhoutweg en het verhaal gaat dat hij bij de kapper kwam voorrijden in een grote Mercedes 600. Bij Töpfel. En dat blijkt te kloppen: vanaf begin jaren vijftig kwam Pootjes daar twee tot drie keer in de week om zich door de baas zelf te laten scheren. Hij woonde toen in Hilversum maar werkte in Blaricum, waarschijnlijk op Noolseweg 16A dat op naam van zijn zoon stond. Altijd kwam mevrouw mee maar meestal bleef ze buiten, heen en weer lopend terwijl ze een sigaartje rookte.

En wat die Mercedes van naar verluidt 80 duizend gulden betreft: fris geschoren door Töpfel Sr., rijdt Pootjes er op een dag in 1970 in weg. Als hij merkt dat de remmen het niet doen gooit hij in paniek het stuur om en rijdt pardoes door het ijzeren hek tussen Töpfel en slagerij Theo de Veen heen. De schilder die daar

aan het werk is komt met de schrik vrij. Pootjes is zwaar over z'n toeren; Leny de Veen, de buurvrouw, vangt hem op en zorgt dat hij thuis komt. Een paar weken later overlijdt hij.¹⁴

Op politiek gebied laat Pootjes nog één maal van zich horen. In 1960 wordt proces-verbaal tegen hem opgemaakt. Hij heeft gewetensbezwaren tegen de 'vragerij' bij de Volkstelling van dat jaar. 'Ongrondwettig' en strijdig met de godsdienstvrijheid, oordeelt hij. En zo kennen we de 'professor' weer.

J.W. Pootjes, kunstschilder

Dit artikel ben ik begonnen met de teleurstellende opmerking van een Larense kunsthandelaar over het schilderij 'van Pootjes' dat bij ons thuis hing, vermoedelijk gekregen of gekocht toen de 'professor' op Vita Nova verbleef. Tot mijn spijt is het na het overlijden van mijn moeder op mysterieuze wijze verdwenen. Opmerkelijk is dat Pootjes in de honderden artikelen die vooral in de periode 1939-1950 over hem zijn verschenen, nooit als kunstschilder wordt aangeduid. Anders dan van zijn zoon Jan David (1937) die met zijn opleiding Beeldende Kunsten en fotografie artistiek in de voetsporen van zijn vader trad, is er van hem geen schilderij op internet of in de kranten te vinden. Wel toonde zijn advocaat tijdens de rechtszitting in 1950 schilderijen van Pootjes (ter verdediging??) aan de Rechtbank. 'Ik zou niet aarzelen deze werken aan het Rijksmuseum te schenken', aldus mr. Stokvis die Pootjes kenschetste als 'een eigengereide en eigenaardige kerel, maar een man met een hart van goud. Bovendien is hij een fijnzinnig schilder, een knap technicus en een goed zakenman. Maar ook is hij een wijsgerig bijbelkenner, en een goed kunstfotograaf. Hij is geen ijdele dwaas of Don Quichotte, maar een man met karakter.'¹⁵ Johan Willem Pootjes, wat mij betreft de 'goede' Pootjes. In ieder geval een markante figuur, door de overheid weggezet als 'gestoord' omdat hij meer gelijk had dan kon worden toegegeven. Hij overleed in 1970 in Hilversum.

Ron van den Berg

14 Met dank aan Gep Machielse voor de tip en aan Gert Töpfel voor zijn waardevolle herinneringen.

15 Het Vrije Volk 22-9-1950

Nieuwe aanwinsten

Opvallend was dat in de meestal rustige zomermaanden, dit jaar veel interessante zaken binnenkwamen. Kort na elkaar ontvingen we twee werken van de kunstschilder Kees van Urk. De familie Ligter schonk ons een houtskool tekening van de Verbindingsweg en een paar weken later kregen we van de familie Ploeger een litho van een korenschoof. Beide werden in dank aanvaard.

Kees van Urk (1895-1976)

Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog vestigde Van Urk zich in Blaricum aan de Zwaluwenweg 4, een huis ontworpen door Gerrit Rietveld in 1930 in de door hem zo kenmerkende kubistische stijl. Van oorsprong afkomstig uit Leiden toonde Van Urk veel belangstelling voor oosterse filosofie en mystiek. Van Urk was eigenlijk socialist maar zijn filosofische inslag deed hem besluiten toe te treden tot de Rozenkruisers. Zijn schilderijen werden soms beïnvloed door het werk van Vincent van Gogh en dan weer door schilders van de Rotterdamse vereniging De Branding. Veel succes boekte hij met het werk 'De Oogst' waarop boeren onder een hemelboog graan maaien. Het oogstonderwerp bleef hem boeien, ook nadat hij in Blaricum kwam wonen. Behalve landschappen, vaak gemaakt rondom Blaricum, vervaardigde hij ook veel houtsneden. Hij werd lid van de Onafhankelijken van Laren-Blaricum en als graficus, van de Vereniging ter Bevordering van de Grafische Kunst.

Bron: Schilders van Laren van Carole Denninger-Schreuder.

462 – R. Zijlstra

Emailen bord Rijkspolitie,
boek korps Rijkspolitie.



472



475



462

463 – Fam. Koetsveld

Correspondentie mevr. Hötte en de koningin
inzake een niet RK lokaal voor de naaischool.

464 – Mevr. Schaapherder

6 Programmaboekjes Katholiek Vrouwengilde,
financiële stukken K.V.G.

465 – Dhr. A. Elbers

Ingelijst kruisbeeld, diverse bidprentjes,
kerkboeken.

466 – Mevr. M. Koppel

Boek 'Garen en Goed'.

465



467 – Dhr. C. Schaapherder

Boekje 50 jaar BVV'31,
boekje 300 jaar parochie Vitus,
diverse boeken, schietspoel.

467



468 – Mevr. J. van der Ward-Rigter

Bord Burgerwacht met medailles.

469 – Dhr. A.J. Tau

Boek 35-jarig jubileum
Koningin Wilhelmina.

470 – Mevr. Lanphen-Hamersveld

Diverse bidprentjes.

468



471 – Mevr. M. Borssen

Ingelijste foto boerderij Achterom 3, 2 foto's.

472 – Fam. Ligter

Houtskooltekening Verbindingsweg
van Kees Van Urk.

473 – Mevr. G. Smit

Taxibewijzen SWOBel,
3 cadeaubonnen Torenhof.



471

474 – Dhr. G. Majoor

Regulateurklok van
Lammert van paadje en Heintje Vos.

475 – Fam. Ploeger

Litho korenschoof van Kees van Urk.

476 – Dhr. B. Machielse

Diverse documenten over
Raoul Hynckes.

477 – Dhr. J. van Campen

Collectie sigarendoosjes.

478 – Dhr. A. Visser

Boek Zr. Trudy, Fotomapje
Egon Koopmans met foto's kermis.

479 – Dhr. J. Prinssen

90 Oude ansichten van Blaricum.

480 – Mevr. Kranen

Fotoboek afscheid dhr. Kranen
hoofdonderwijzer Openbare
Lagere School.

481 – Dhr. H. Raven

Ingelijste foto van Stefania Raven-Vos.

482 – Mevr. C. van Leeuwen

Diverse Gemeente documenten,
boeken genealogie.

483 – Mevr. G. Calis

Theeservies, 2 warmhoudplaatjes,
koffiemolen.

484 – Mevr. H. Meulenkamp-van Dijk

Foto Jan Vos en O. van Breemen,
zwarte onderrok, zwart bovenstuk.



Naar school (deel 4):

van Naarderweg naar Kerklaan en weer terug

In DG 84 was ik eindelijk de Torenlaan overgestoken en langs Dorpsstraat en Brinklaan, op de Kerklaan beland, op school. En ik doorliep in gedachten de eerste vier klassen. Ik ga verder met de vijfde en begin dan, eerst nog even de Vituskerk bezoekend, aan de terugweg.

Vervolg van DEELgenoot 84

De vijfde

Vanaf de 4e klas kregen we elke week Frans van de ‘echte’ meester Fennis, vader van klasgenootje Mariska. In de vijfde zat ik in zijn klas. Voor zover ik me herinner was dat ook het eerste jaar dat we wekelijks godsdienstles kregen maar mogelijk heb ik in de jaren ervoor gewoon zitten slapen. Meester Fennis gaf die godsdienstlessen niet zelf. Daar werd iemand voor ingehuurd, wat je een vroege vorm van ‘outsourcing’ zou kunnen noemen. Andriessen, was de kapelaan van dienst. Meestal hield hij een praatje of vertelde een -ongetwijfeld bijbels- verhaal dat mij zelden kon boeien, hoezeer hij ook zijn best deed. Voor de rest was godsdienst in de twee hoogste klassen een kwestie van catechismus leren. Op z’n tijd werd je ook overhoord: ‘Waartoe zijn wij op aarde? Wij zijn op aarde om God te dienen en daardoor hier en hiernamaals gelukkig te zijn’ en ‘Waar is God? God is in de hemel en op aarde, Hij is overal.’ Onthouden heb ik het al die jaren, overtuigd heeft het me nooit.



Meester Fennis

Van een kapelaan zou je verwachten dat hij je in het geloof sterkt maar het tegendeel was het geval: Andriessen ontnam mij mijn geloof. Ik was zogenaamd ‘gunstig jarig’ en daardoor altijd de jongste van de klas. Daarbij goedgelovig en naïef. Het zal begin november geweest zijn dat de kapelaan (langwerpig gezicht, zwart, glad achterovergekamd haar, donker pak met boordje) staand voor de klas, licht grinnikend vroeg: ‘Wie van jullie gelooft er nog in Sinterklaas? Niemand toch zeker?’ Verbijsterd was ik. Een paar weken later kreeg ik thuis heel voorzichtig te horen...

Het speelkwartier brachten we buiten door, meisjes en jongens gescheiden. Op de

(jongens-)speelplaats bij de ingang -buiten het speekwartier ook wel gebruikt als sportveld waar we onder leiding van juffrouw Matthes kastiebal speelden- werd in de volstrekt onverwacht uitbrekende toltijd getold en als het ineens knikker-tijd bleek geknikkerd. Aan de voet van de kastanjabomen aan het eind van het plein kon wel een potje worden gemaakt maar knikkeren gebeurde vooral met een schoenendoos met poortjes met verschillende waarden. Hoe smaller het poortje, hoe meer knikkers je won als je knikker er door ging. Heette dat niet de tent van ome Japie? Even plotseling als ze begonnen, waren tol- en knikkertijd weer voorbij. De rest van het jaar werd er tikkertje gespeeld, rover-en-tuut of tikkertje-met-verlos, vlinderen, overloper-tje en natuurlijk voetbal. Met een tennisballetje. En



Touwtje springen: Meester Heerma, juffrouw van der Eijden en naast haar, in het lichte jurkje, mijn als altijd lachende zusje Agnes.

in de zomer werden met een brandglas stinkveters gemaakt. Een enkele keer stond Tinus Toeter tijdens het speekwartier bij het hek. Hem werd dan stevast gevraagd of hij nog in de hemel was geweest. Dat was altijd inderdaad het geval. En hij had weer zulke prachtig mooie engeltjes gezien... Gedachte was dat hij de Vituskerk met de hemel verwarde. Arme sloeber, leek het. Maar rijk gestorven meen ik. Zijn toeter, waarmee ik hem overigens nooit gezien heb, is bij de Historische Kring te bewonderen. Wat de meisjes in het speekwartier deden... Hoelahoepen? Tollen? Geen idee; als jongetje kwam je daar niet. In ieder geval deden ze aan touwtje springen en iets vaags met elastieken.

De zesde

In het laatste jaar zat ik in 6B, bij meester Van Rooij, roemrucht schoolhoofd. Roemrucht want behalve dat hij je nog wel eens letterlijke een schop onder je achterste wilde geven, was hij ook niet te beroerd om krijtjes, de borstel of zelfs een asbak naar kletsende, niet oplettende of anderszins vervelende kinderen te gooien. Met die asbak kreeg hij wel problemen trouwens maar voor de rest kwam hij, als schoolhoofd vrijwel onaantastbaar tenslotte, achteraf gezien met veel, met veel te veel weg. Ten onrechte.

Naast me in de klas zat Wimpie de Gooijer. In de houten vloer bij onze plaats achterin zat een gat dat we lange tijd als prullenbak gebruikten. Geweldig plezier hadden we in de groeiende afvalberg. Tot we na een vakantie op het matje geroepen werden: een hele vracht papier hadden ze onder de vloer uit moeten halen. Straf dus. Wim wist het nog precies, 55 jaar later, toen ik hem voor het eerst weer tegen kwam.



6e klas Van Rooij 1963-'64 V.l.n.r.: Gerard van Breemen, Ron van den Berg, Bep Adolfs, Marijke Vos, Joke Rigter, Josje van Klooster, Jerry Werdmuller van Elgg, Gerard Post, Henk van den Brink, Bea Rigter, Elsje Albers, Corrie Zumbrink, Jan van den Berg, Mariska Fennis, van Rooij, Alie Vos, Jantje Majoor, Sancia Linnenbank, Henk Vos (Vette), Bea Rokebrand. De vraag is: waar was Wimpie die dag?

Dat schooljaar 1962-'63 beleefden we een van de koudste winters van de eeuw. In de klas werd via de radio de uiteindelijk door Reinier Paping gewonnen Elfstedentocht gevolgd; de beelden die je daarbij kreeg deden in levendigheid niet onder voor een televisieverslag. Met de jongens besprak Van Rooij de kansen van mannen als Jeen van den Berg en dan voelde je je groot.

Na school -ijsvrij- gingen we schaatsen op het ondergelopen weiland achter de boerderij van Raven aan het Fransepad, bij de Angerechtseweg. En 's avonds op de verlichte ijsbaan natuurlijk waar het nog onveryupte 'Rust Wat' de koek-en-zopie uithing. Op 29 juni was daar ook altijd het grote vuurwerk om de verjaardag van prins Bernhard te vieren. En met de welpen (tegenwoordig: scouting) heb ik er nog eens een paar nachten in een tentje langs het water geslapen. Op kamp. Bep Adolfs en de broertjes Geul (Nico, Anton, Wimpie) zijn namen die dan bij me opkomen. De laatsten van de Zwaluwenweg dacht ik.

Met de woorden 'Habemus Papam' ('we hebben een paus') zou de verkiezing van een nieuwe paus worden aangekondigd, legde Van Rooij ons uit toen tegen het eind van dat schooljaar paus Joannes XXIII overleed. 'Habemus Papam', riep hij dus door de omroepinstallatie toen bekend werd dat kardinaal Montini tot nieuwe paus (Paulus VI) gekozen was. Want het Roomse karakter van de St. Bernardus-school was onmiskenbaar.

Natuurlijk moest er een vervolgopleiding worden gekozen, dat laatste jaar van de Grote School. Een CITO-toets bestond nog niet maar wel werd er door een Bureau uit Hilversum een psychologische test afgenomen. De H.B.S. werd haalbaar bevonden. Na wat aarzelen -m'n ouders lieten mij zelf beslissen of ik niet liever met anderen mee naar Laren, naar de Ulo wilde- koos ik voor het St. Vituscollege in Bussum waarvoor ik, dat jaar als enige van de school, toelatingsexamen deed. Geslaagd met drie zessen en een vijf. 'Nou, wel met de hakken over de sloot hé?' bromde Van Rooij zijn wel erg zuinige felicitatie. Meer kon er niet af. Nee, een aardige man was het niet ook al had hij gelijk natuurlijk. Nou ja, hij wist gewoon niet wat hij met me aan moest; ik was de enige leerling, hoorde ik later, van wie hij nooit hoogte had kunnen krijgen. Ben ik heimelijk altijd een beetje trots op geweest.

Naar de kerk

Naast de school het klooster van de Dominicanessen, zeer met de school verbonden. Het kerkplein. Alweer een voetbalplek. Paaltjesvoetbal met rechtopstaande bakstenen. Rechts de pastorie met de prachtige tuin, waar in het voorjaar de Sacramentsprocessie met de bloesestrooiende bruidjes gehouden werd. Het intieme, vredige kerkhof waar mijn nooit gekende maar wel daar bezochte opa Van den Berg begraven lag. Loop ik er nu overheen dan kom ik (te) veel bekende namen tegen, elk eigen gedachten oproepend. Ik stuit op het grafje van het jongetje dat ik alleen van naam en gezicht ken omdat hij op een gezinsfoto staat, genomen voordat ik er was. Zoontje van hotelgasten, verdronken, 5 jaar oud, in mijn geboortjaar. Robbie Stallaert. Gek dat ik zijn naam altijd onthouden heb; bijzonder dat zijn grafje er nog is, na al die jaren niet overwoekerd. Onderhouden.

De door de bekende architect P.J.H. Cuypers gebouwde, aan St. Vitus gewijde



R.K. Vituskerk



Vituskerk interieur

kerk, met rechts de mannen- en links de vrouwenkant waar ik elke zondag bij m'n moeder in haar vaste bank zat, op de buitenste rij, dicht bij de preekstoel. De wijnrode knielkussentjes. De drie collectes. Lammert de Koster. Preken van vrijwel altijd Calis hetende missionarissen die even uit Afrika

of Suriname terug in Blaricum waren en geld bij elkaar preekten; waren ze goed in. Eerste communie, plechtige communie, biechten (het vaste rijtje) bij Jongerius, Andriessen, Remmers, v.d. Stok. Goede vrijdag: met school naar de kruisweg, een lijdensweg waar geen eind aan leek te komen. Maar daarna: paasvakantie! De huwelijken van mijn zussen. De begrafenis, een paar jaar terug, van de moeder van goede vriend Biek, de voor mij altijd zo hartelijke en gastvrije Door Calis-Hoogeboom, ouderwets door haar kinderen en kleinkinderen van huis naar kerk gedragen. Ontroerende aanblik. Misschien wat erg particulier, deze herinneringen, maar tegelijkertijd, vermoed ik, door velen gedeeld. Eenmaal te groot om aan de vrouwenkant te zitten zocht ik aan de mannenkant een plaatsje zo ver mogelijk achterin zodat ik snel, liefst nog voor het 'ite missa est' weg kon. Deo gratias.¹



Door Calis-Hoogeboom

Terug naar huis: Kerklaan/Langeweg

Het smalle, onverlichte paadje langs het kerkhof naar de Venenweg: mooie herinneringen die ik niet ga delen. De Kerklaan weer in langs het wekje met altijd wel een paard, achter de boerderij waar Evert de Graaf woonde. De Venenweg met de rijke boerderij waar Jos van Klooster woonde en waarlangs je via de stinkende Gooiersgracht naar de venen ging. Op de hoek, tegenover de school: Pikkie de kolenboer, met de PAM-pomp. Zowat gek moeten ze daar zijn geworden van alle om

¹ Voor de niet-Roomsen: met 'Ite Missa est' wordt in de katholieke kerk het einde van de mis aangekondigd. De gelovigen antwoorden dan: 'Deo gratias' (Wij danken God). In vrije vertaling: godzijdank.

reclamemateriaal -zonnekleppen, ballonnetjes- aanbellende schoolkinderen. Aan de zijkant van de naastgelegen boerderij van Henk van Steffen: ingekuilde suikerbieten. Met andere jongetjes helpen met lossen. Doet me denken aan ‘Vette’, boerenzoon die, nadat hij tussen de middag z’n vader had geholpen, zo verschrikkelijk naar kuilgras stonk dat meester Van Rooij hem zonder pardon naar huis stuurde.

Het groepje waarmee je na school naar huis liep was zelden hetzelfde en werd na elke zijstraat kleiner. Over bleven de jongens -want ook na school bleef de scheiding der seksen bestaan- uit de buurt van Huizerweg en Rotondeweg, zoals Bep Adolfs, Eddie (van) de Kruiyf, Theo en Jantje Loman en -last not least- Olaf en Axel Amsen, bij wie ik weleens speelde. Gek hoe dat werkt: ik herinner me om een of andere reden nog steeds de lange camelkleurige jas die hun vader naar de kerk droeg.

Op weg naar huis dus. De Kerklaan met de ‘onverklaarbaar bewoonde, onbewoonbaar verklaarde woning’. En aan de kant, bij de boerderijen, de melkbussen. Ik zie ze nog zó staan, bijvoorbeeld bij Rigter (van klasgenootje Joke, Maria, Gerard). Als het gesneeuwd had gingen we achter de melkwagen hangen en lieten ons voorttrekken. Kerklaan 7, met z’n rijke geschiedenis. In 1936 werd in de boerderij van Jan Rigter hier, de noodkerk geopend (de noodpastorie zat in het bekende pand Dorpsstraat 14), met 350 zitplaatsen; Henri (Hein) en Epi van de Velde hebben er gewoond en gewerkt, evenals Eppo Doeve en zijn vrouw. In DEELgenoot heeft Joep Vos een interessant artikel aan dit pand gewijd.²

Nooit gedacht dat je blij kunt worden van zoiets als een geëmailleerd reclamebord. Waarom precies weet ik niet maar dat bord, of eigenlijk: dat dat bord nog altijd aan de gevel zit van het huis op de hoek Fransepad/ Kerklaan, dat maakt me inderdaad een beetje blij.



Kerklaan 7 in 1965

² Kerklaan 7 Joep Vos DEELgenoot 69 Zomer 2012. Zie ook DEELgenoot 79 Najaar 2015 Registrum Memoriale - deel 4 (slot) Parochie St. Joseph/St.Vitus, Blaricum door pastoor Jongerius

Vanuit de Kerklaan de Brinklaan in en dan via de Dorpsstraat richting Naardeweg. Maar ook vaak rechtsaf, bij het Brinkje, de Langeweg in waar ik dan, zoetekauw als ik was en ben, meestal wel even watertandend voor de etalage van bakker Limburg stil stond. Het rook er binnen ook zó lekker. Over de Angerechtse weg heen -als je daar naar rechts ging kwam je bij de in een schuurtje voor zichzelf begonnen schoenmaker De Graaf, die eerst bij De Klerk werkte- waar je bij het sigarenwinkeltje van Fecken voor weinig geld een pijpje kon kopen. Tof-



Eigen foto

feetabak (Clan) ging er in. ‘Halve’ pakjes Miss Blanche verkochten ze er ook. De accijns maakte sigaretten nog niet onbetaalbaar, toen. Tegenwoordig krijg je als kind geen sigaret meer mee maar in die tijd kon je ze zonder probleem kopen: voor m’n moeder Stuyvesant of Kent, Wings of Lexington voor m’n vader, Dr. Dush-kind voor m’n ome Jan en soms, voor eigen gebruik Alaska, een mentholsigaret. Voorbij Fecken het Eikenlaantje in waar we, ter hoogte van de fietsenmaker Bos, de kinderen van de protestantse school (niet R.K. dus protestant) die we tegenkwamen voor ‘protestanten, olifanten’ uitscholden; wij waren dan ‘katholieken, elastieken’. Want katholieken en protestanten, dat waren volledig gescheiden werelden. Tekenend is misschien dat ik van schoolfoto’s van de Openbare school uit die tijd, vrijwel niemand ken.

Ook rond die plek: een lange, magere jongen die het moest ontgelden: ‘lange Lijs, lange Lijs...’. Met enige géne schrijf ik het op maar zo ging het. Jaren later zag ik hem op televisie terug als voorzitter van de Stichting Lange Mensen Nederland. Eikenlaantje 1, met de grote walnotenboom in de tuin, waar Piet Rigter en Jo Vos woonden. Met de keurige Bert, Piet, Anneke, klasgenote op de middelbare school, Jan (Moos), keeper bij RKBVV, in mijn herinnering iemand van 13 ongelukken (van zijn ambachten ben ik niet op de hoogte), Josje (Keune (?)) en Kees (Kruk), een goede tennisser en voetballer die, inmiddels zelf op de middelbare school, het elftal van zijn oude lagere school trainde. Ik stond in de basis (net als Nico Rozendaal, Gerard van Breemen en, op doel, Henk Vos) dus het mag duidelijk zijn

dat Kees Kruk er veel verstand van had. Gespeeld werd op de velden van LVV, in Laren. Na afloop van het toernooi mochten we allemaal op het Eikenlaantje komen. Voor taart en limonade.

Piet Rigter, aannemer, werkplaats aan huis, was een ook door mij gewaardeerde huisvriend op Vita Nova. Jarenlang kwam hij bijna dagelijks koffie en/of thee drinken. Op een buikschuiver en later in z'n Volvo.

Onopgemerkt bleef dat niet en zoals dat in een dorp als Blaricum gaat, gaf dat blijkbaar aanleiding tot roddel en achterklap. Pas (of nog) zo'n 50 jaar na dato krijg ik er, van iemand die ik nauwelijks ken, met veelbetekenende blik, een suggestieve opmerking over. Tja...

Langs Lammert de Meelmuis waar we haver, biks, hooi en stro voor Hannibal haalden en voer voor de kippen. Achter garage Roegiest langs -Malle Marie liep daar vaak- via opnieuw de Langeweg met het Wit-Gele Kruis gebouwtje waar mijn twee jongste zusjes allebei een tijdje boven hebben gewoond, naar de Huizerweg.



Piet Rigter

Brinklaan/Dorpsstraat

De andere route liep vanuit de Kerklaan door de Brinklaan, langs Van de Zwaan, de melkboer (herinner me de heel iele Tineke uit mijn klas). Nam je het nog altijd bestaande paadje naast Van de Zwaan dan kwam je bij de boerderij van Dirk Vos, de vrachtrijder, op de Burgemeester de Jongweg. Maar we liepen vrijwel altijd rechtdoor, langs Pietje Beek, ons favoriete adres om na de koorrepetitie belletje te trekken. En langs RoRi (Roest Rigter), schoenwinkeltje waar ik nooit kwam; mijn Robinson bergschoenen kwamen bij De Klerk uit de Schoolstraat vandaan, de schoenmaker/wethouder met de hese stem, vader van Joep Meloen, die ik van de verkenner kende.

Iets voorbij de Burgemeester de Jongweg kon je rechtsaf doorsteken, achter de boerderij op de Brinklaan 1-3 om. Kwam je langs het slachthuis van de slager op de Angerechtseweg: Lanphen. De deur was altijd open zodat je kon zien wat er gebeurde: de jaap in de koeienhals, de mannen in rubberlaarzen die met een trekker het bloed naar het putje 'veegden'. Met wat vriendjes gingen we rond de vasten om varkensblazen vragen voor de rommelpotterij ('Rommelpotterij, rommelpotterij, geef me een centje, dan ga ik weer voorbij'). Of we die kregen staat me niet bij: m'n ouders wilden so wie so niet dat ik aan 'dat gebedel' meedeed. Zoals ik

ook in mijn krantenwijken nooit met nieuwjaarswensen langs de abonnees mocht. Drogisterij Lammens waar we -spannend- tussen de middag een klein potje Flexa-verf meepikten uit het rek buiten om het voor de deur van Cor Oversteegen aan de Huizerweg hard op de grond te gooien zodat de stoep nog wekenlang rood kleurde. Uit Lammens automaat waren met weinig moeite gratis rolletjes drop te peuteren. Herinnert zich mijn zusje.

Van Hoven dan, geen ‘groentejuwelier’ maar gewoon een ouderwets-degelijke groenteboer. In een boerderij. Wat vooral ook te zien was als je achterom ging. In de winkel natuurlijk de in later jaren door Rob van der Bas bezongen, meermaals koninklijk onderscheiden Gijsje (van ’t Klooster; ook wel Gijsje Krul). Inderdaad: altijd een appeltje. En voor ons altijd voorrang. Kwam je de volle winkel in, werd je direct geholpen. Betalen hoefde niet want ‘voor Vita Nova’. Op zondag, meestal na de kerk, konden we de door Joop (van Hoven?) of Gerrit (Schram?) klaargelegde bestelling zó meenemen. Geen appeltje erbij maar wel regelmatig een grote, bruin-papieren zak met rood-groene groente-fruitreclame, vol ongepelde pinda’s die we thuis, zittend rond een uitgespreide krant, dopten.



Gijs weet het aantal personen
per gezin van iedere klant,
geen kind gaat bij haar de deur uit
zonder appeltje in z'n hand.

Onze Gijs zie je altijd aan 't werk
maar van vermoeidheid geen spoor
zondags zingt ze ook nog in de kerk
als een engeltje mee in het koor.

Vraag je: Gijs heb je na vijftig jaren
geen tabak van groente en fruit.
Dan zegt ze: mens ben je belazerd,
ik schei d'r nog lang niet mee uit.
Blaricum, 10 mei 1967

(Rob van der Bas)

Ode aan Gijsje (fragment)

‘Voor Vita Nova’, dus op de lat, waren ook de vele balpoints, gummetjes, inkt-lappen en andere kantoorartikelen die we, net als bij Oversteegen, bij Jan Vos de boekhandel haalden. Geen idee wat we er mee moesten want een enkele inktlap of puntenslijper had toch genoeg moeten zijn.

Bij dezelfde Jan Vos kwam ook het -overigens wél contant betaalde- op dat moment ‘hot’ zijnde speelgoed vandaan: een klappertjespistool met bijbehorende rolletjes klappertjes (of losse in zo’n klein rond rood-kartonnen doosje), een brand-glas en natuurlijk knikkers en een tol. Ook de Donald Duck haalden we er, al hoorden we als katholieke kindertjes natuurlijk een abonnement op OKKI te hebben, Onze Kleine Katholieke Illustratie. Na de kermis: naar bekenden speuren op de foto’s voor het raam.

In mijn herinnering had de sigarenafdeling van de oude Jan Vos -met imposante

snor- een aparte ingang maar volgens Blaricummers die het weten kunnen is dat aan mijn fantasie ontsproten: dat schijnt nooit het geval geweest te zijn. Bij de oude Vos gingen we om lege sigarendoosjes. Zomaar. Thuis bewaarde ik ze in een oud, houten radiomeubel dat, eenmaal vol, met doosjes en al in de brand werd gestoken.

Meentweg

Om lege sigarendoosjes vroegen we ook -ik maak een sprongetje langs de winkel van sinkel van Zeegers (sinds 1926 in het pand waarin eerst de manufacturenhandel van Vos zat), langs Beek, de groenteman en langs 'De Smidse', de ijzerhandel van Bertus Zwart- bij Töpfel op de Meentweg. Maar daar ging het ons nog minder om de sigarendoosjes. Samen met mijn 'partner in crime' -dezelfde van de verf bij Lammens-ging ik daar de winkel in. Op het getingel van de winkelbel (met plezier zag ik dat diezelfde bel begin 2017 nog boven de deur zat) kwam dan mevrouw Töpfel van achteren, gaf ons op onze vraag al dan niet een paar sigarendoosjes mee, draaide zich om en verdween direct weer door de deur achter de toonbank. En dat was het moment om toe te slaan en van het kleine vitrinekistje op de toonbank het doorzichtige deksel op te lichten om er met een rolletje drop of peper-munt vandoor te gaan. Al heeft ze er nooit iets van gezegd, ze zal het na een tijdje in de gaten hebben gehad, mevrouw Töpfel, want na een paar keer bleef ze in de winkel wachten tot we de deur achter ons hadden dichtgeslagen. Achter de andere deur van het pand, op de hoek van de Burg. Heerschopweg, zat de man van mevrouw Töpfel, de kapper, met hun piepjonge zoon Gertje. Als klein jongetje kreeg je daar wat ze bij ons thuis een bloempotkapsel noemden: alsof je een bloempot op de kop had gehad en alles wat er onder uitkwam met schaar of tondeuse was weggehaald. Tegen het eind van de lagere schoolperiode moest het modieuzer, liet ik me een Caesarkoppie aanmeten. Toen blijkbaar stoer. In het Beatlestijdperk daarna had ik geen kapper meer nodig. Ruim 50 jaar later, met oude vriend Biek op een 'trip through memory lane', herken ik door de vitrage achter het verlichte raam het silhouet van de kapper: Gertje Töpfel! Naar binnen stappen? Ik aarzel en durf dan niet.

Een twee jaar later, op zoek naar een Blaricummer die nog weet wie 'professor Pootjes' was, loop ik op een stille maandagmiddag wél de zaak binnen. En ja hoor, de na al die jaren nog zeer herkenbare Gert weet zich over 'de professor' wel het een en ander te herinneren.

In zijn dure, vrij zeldzame Mercedes 600 kwam Pootjes vanaf begin jaren vijftig enkele keren per week bij Töpfel om zich te laten scheren. Veelal ging daar van Pootjes kant een soortement preek aan vooraf of mee gepaard. Mevrouw Pootjes kwam altijd mee maar bleef meestal buiten om een sigaartje te roken. Pootjes woonde niet in Blaricum maar hield er, om het zo maar eens uit te drukken, kantoor. Aan de Noolseweg, vermoedelijk op 16A dat op naam van zijn zoon stond. Hij schreef er boekjes en brochures die Gert, die ze van hem kreeg, helaas heeft weggedaan, net als het bij Pootjes-

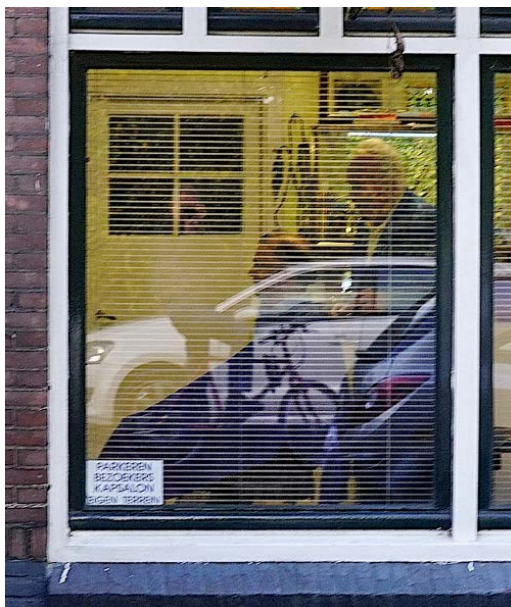


Foto: Oog op Blaricum.

Gert Töpfel aan het werk; november 2016

glas in Hilversum aangeschafte deurbordje. Een goed verhaal krijg ik er ook nog bij: over hoe Pootjes, fris geschoren door Töpfel Sr., in die mooie Mercedes wegreed, merkte dat de remmen weigerden, in paniek het stuur omgooide en pardoes door het ijzeren hek tussen Töpfel en hun burens reed. De daar aan het werk zijnde schilder kwam met de schrik vrij; Pootjes, zwaar over z'n toeren, werd opgevangen door buurvrouw Leny. Het was, denkt Gert, de doodsklap voor Pootjes, die een paar weken later overleed.

Die burens, dat waren Leny en Theo de Veen, van de slagerij. Een enkele keer, meestal op dinsdagmiddag als de winkels in Blaricum dicht waren, kwam Theo met wat andere middenstanders bij ons thuis. Kaarten. Zwicken. Maar onze slager was hij niet. Want anders dan Japie Raven, die het zelfs even meldde als hij op zondagmiddag een paar uur weg ging, was De Veen niet bereid om bij wijze van spreken dag en nacht klaar te staan om nog even een kalfsoester of een biefstukje af te snijden voor onverwachte gasten van Vita Nova. En gelijk had 'ie.

Ron van den Berg

Dit artikel wordt vervolgd in DEELgenoot 86



OPROEP **oude opnamen op film of video**

De Historische Kring Blaricum heeft in de afgelopen jaren drukbezochte film-avonden gehouden. De films betroffen de geschiedenis van Blaricum en het Gooi zoals bijvoorbeeld diverse familiefilms, een film over het kindersanatorium 'Hoog Blaricum' en een film over de bevrijding in 1945. Deze films hebben we destijds kunnen aanschaffen bij het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid. Daarnaast ontvingen wij van de heer Gerbe van der Woude een aantal videobanden met registraties van diverse gemeentelijke evenementen.

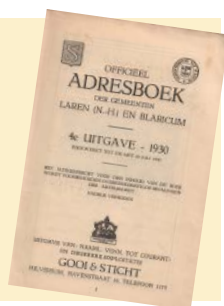
Ongetwijfeld zullen er onder de inwoners van Blaricum mensen zijn die in het bezit zijn van **oude opnamen op film of video** die gemaakt zijn tijdens **diverse festiviteiten die in ons dorp** plaatsvonden.

Als u materiaal aan ons beschikbaar zou willen stellen, kunnen wij weer dvd's produceren om die te gebruiken voor een vertoning op filmavonden. Op deze manier hebben we dan ook weer een stukje Blaricumse geschiedenis voor ons archief.

GEVRAAGD: OUDE ADRESBOEKJES

Iedere maand ontvangen we een aantal malen een vraag over de woonplek(ken) van een persoon in een bepaalde tijd. Vaak kunnen we helpen het raadsel op te lossen. Soms ook niet. Heeft u nog oude adresboekjes die u aan de Historische Kring wilt schenken? Wij houden ons aanbevelen.

Adresboek 1930



HERMAN VAN DER HEIDEN Puinrecycling BV

HANDEL IN MENGGRANULATEN, GRIND, GROND EN ZAND.
RECYCLING VAN BEDRIJFSAFVAL, BOUW-EN SLOOPAFVAL,
GROENAFVAL EN A/B/C HOUT.

LOCATIE Randweg 4, 1272LZ Huizen
035 - 525 74 53 / 538 36 20

info@puinrecyclinghuizen.nl

WWW.PUINRECYCLINGHUIZEN.NL



Café d'Ouwe Tak

Het café is de hele week geopend. Op dinsdag t/m zondag
wordt voor u gekookt van 17.00 tot 21.30 uur.

Café d'Ouwe Tak:
Het café waar je óók kunt eten!

Eemnesserweg B13, 1261 HD Blaricum, 035-5314300, www.ouwetak.com

*‘Uw kruidenier
om de hoek’*



*Elke dag van de
week open:
maandag t/m
zaterdag van
08.00 - 21.00 uur,
iedere zondag van
12.00 - 18.00 uur*

Familie Ton • Huizerweg 8, 1261 AW Blaricum • Tel: 035-5386006

Historische Kring Blaricum

